

Жыццё
і ёсць
надзея
стар. 4

Дух
«натуральнай
романтыкі»
стар. 12

Інтрыга
прыгожай
гісторыі
стар. 13

«Александрыя...» сабрала пісьменнікаў

Фота БелТА.

Традыцый саў удзел літаратараў краіны ў Рэспубліканскім свяце «Александрыя збірае сяброў». Сёлета ў гэтай прыгожай мясціне на беразе Дняпра, на памежжы Магілёўскай і Віцебскай абласцей, сабраліся дзясяткі тысяч жыхароў нашай краіны і гасцей з розных куткоў свету. Прадстаўнічым быў удзел дэлегацыі з многіх рэгіёнаў Расійскай Федэрацыі. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка звярнуў асаблівую ўвагу на тое, што веданне гісторыі, разуменне філасофіі роднай культуры з'яўляецца нашым культурным здабыткам.

Па традыцыі Саюз пісьменнікаў Беларусі і Выдавецкі дом «Звезда» арганізавалі на свяце работу стэндаў, якія прадстаўлялі ачынная кнігавыданне, новыя творы беларускіх літаратараў. Асобна быў разгорнуты стэнд лаўрэата Прэміі Саюзнай дзяржавы Беларусі і Расіі члена Саюза пісьменнікаў Беларусі Уладзіміра Ліхадзедава. Госці з цікавасцю знаёміліся з серыяй яго кніг «Бацькаўшчына. У пошуках страчанага».

«ЛіМ»-акцэнт

Актуальна. Грамадскае абмеркаванне работ, адпушчаных да ўдзелу ў конкурсе на саісканне Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры 2024 года, адбылося ў Нацыянальным мастацкім музеі. Так, былі прадстаўлены практыкі «Оперны спектакль «Дзікае палыванне караля Стаха» ў новай пастаноўцы Вялікага тэатра Беларусі 2021 года» (аўтарскі калектыў: Г. Маторная, Т. Лісавенка, Н. Ламановіч, У. Громаў, Д. Шабеца, А. Кеда) і «Праектаванне і стварэнне гісторыка-культурнага аб'екта «Мемарыяльна-культурна-эдукацыйнага раёна Гомельскай вобласці» (аўтарскі калектыў: В. Бельцоўка, А. Ганчароў, І. Заяц, В. Малахаў, С. Пярвіцкі, С. Шах). Работы ўсебакова абмяркоўваліся вучонымі саветамі і запрошанымі экспертамі.

Спадчыны. У кінатэатры «Перамога», які адкрываецца пасля рэканструкцыі, плануецца паказаць фільмы на мове арыгінала, праводзіць фестывалі і прэзентацыі. Так, створаны камфортныя ўмовы для адпачынку сем'яў з дзецьмі, кампанія сабраў і амагараў каролек, піша БелТА са спасылкай на генеральнага дырэктара УП «Кіна-відапракат» Мінскага гарадскога выканаўчага камітэта Уладзіміра Карачэўскага. Паведамляецца, што ўнутры будынка максімальна захаваны элементы дэкору, у тым ліку калоны і нішы. Налічваецца пяць кіназалаў. Самая вялікая — на 184 месцы — прыстасавана для людзей з абмежаванымі магчымасцямі.

Пам'яць. Адкрыццё часовай экспазіцыі «Мой Мінск старадаўны, магутны і слаўны», прымеркаванай да 80-годдзя вызвалення сталіцы Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, адбылося днямі ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа. У экспазіцыі — рукапісы вершаў, напісаных класікам у эвакуацыі, публіцыстычныя і графічныя творы студэнтаў, выпускнікоў і супрацоўнікаў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, якія адлюстроўваюць падзеі ваенных гадоў і радасныя моманты Перамогі. «Уся выстаўка прысвечана святкаванню Вялікай Перамогі і трагедыі, якую прынесла вайна, памяць герояў. Карціны будучы экспанавацца на розных выстаўках, прысвечаных Вялікай Айчыннай вайне», — адзначыла мастацтвазнаўца Ганна Нафікава. З праектам «Наш абавязак — памятаць!» у выставачнай зале «Акадэмія» можна пазнаёміцца да 23 жніўня.

● Праект «Наш абавязак — памятаць!» працуе ў выставачнай зале «Акадэмія» Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў. Як перадае агенцтва «Мінск-Навіны», у экспазіцыі змешчаны жывапісныя і графічныя творы студэнтаў, выпускнікоў і супрацоўнікаў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, якія адлюстроўваюць падзеі ваенных гадоў і радасныя моманты Перамогі. «Уся выстаўка прысвечана святкаванню Вялікай Перамогі і трагедыі, якую прынесла вайна, памяць герояў. Карціны будучы экспанавацца на розных выстаўках, прысвечаных Вялікай Айчыннай вайне», — адзначыла мастацтвазнаўца Ганна Нафікава. З праектам «Наш абавязак — памятаць!» у выставачнай зале «Акадэмія» можна пазнаёміцца да 23 жніўня.

● Выстаўка «Жывыя, какуль памятаем» адкрылася ў Віцебскім цэнтры сучаснага мастацтва. Экспазіцыя створана па выніках пленэру, прысвечанага 80-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Арганізатарамі пленэру, вынікі якога дэманструюцца ў рамках Міжнароднага фестывалю мастацтваў «Славянскі базар у Віцебску», выступілі Міністэрства культуры і Нацыянальны цэнтр сучасных мастацтваў. Прысвечаны падзеям Вялікай Айчыннай вайны творы 12 аўтараў можна ўбачыць да 18 жніўня.

Прэм'ера. Рэспубліканскі тэатр беларускай драматыкі прадстаўляе спектакль «Хатыня» па матывах апавесці Алены Кобец-Філімонавай «Жаваранкі над Хатынню». Рэжысёрам-пастаноўшчыкам выступае Аляксандр Бародка, мастаком-пастаноўшчыкам стала Марына Алёна. У анонсе паведамляецца: «Людзі вёскі Хатынь. Што мы ведаем пра іх? Якімі яны былі, як жылі, як ставіліся адзін да аднаго, да наваколя, што адчувалі напярэдадні трагедыі, аб чым думалі, гутарылі, з чым прачыналіся і засыналі? Калі б яны маглі нам нешта сказаць... То што б гэта было? «Хатыня» — а менавіта так сваю вёску называлі мясцовыя — гэта гісторыя людзей, якія жылі з прадчуваннем «большай бяды». Чарговы прэм'ерны паказ пройдзе сёння.

Свята. Маладзечанскі раённы выканаўчы камітэт, Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры, Літаратурны музей Максіма Багдановіча, Музей «Фальварак Ракуцёўшчына» запрашаюць 29 ліпеня на Свята паэзіі і песні «Ракуцёўскае лета — 2024» (Мінская вобласць, Маладзечанскі раён, в. Ракуцёўшчына). У праграме — імпрэза каля памятных камяней з ускладаннем кветак; сустрэчы з беларускімі літаратарамі, музыкантамі, мастакамі; экскурсіі і квесты; гульні, майстар-класы ды іншыя цікавосткі. Уваход вольны.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

«Александрья...» сабрала пісьменнікаў

Адзіячыны ўвагу выклікалі кнігі дзіцячых пісьменнікаў краіны. Тым больш, што яны і самі прысутнічалі на свяце, прымалі актыўны ўдзел у дыялогу з юнымі чытачамі і іх бацькамі, дзядулямі і бабулямі. А таксама ладзілі аўтограф-сесіі, пакідаючы надпісы, добрыя святочныя пажаданні на сваіх кнігах. З імпрэзай Саюза пісьменнікаў Беларусі і Выдавецкага дома «Звязда» пазнаёміліся высокія госці, сярод якіх былі і міністр культуры Рэспублікі Беларусь Анаголь Маркевіч, член Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, старшыня праўлення ЗАТ «Другі нацыянальны тэлеканал» Ігар Луцкі, Надзвычайны

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Юныя навукоўцы знаёмяцца з айчыннай літаратурай

У філалагічнага факультэта Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы выключна добра адносіны з настаўнікамі, школьнікамі, кіраўніцтвам Воранаўскага раёна.

У гэтым багатым на традыцыі краі выкладчыкі ВНУ разам са студэнтамі ладзяць на працягу многіх гадоў фальклорную практыку. Універсітэцкія мовазнаўцы і літаратуразнаўцы дапамагаюць у выданні мастацкіх твораў школьнікаў і настаўнікаў.

А зусім нядаўна ў школьным аздараўленчым лагеры «Навука», у якім сабраліся разам прызёры алімпіяд з Воранава і ўсяго раёна, а таксама іх настаўнікі, дацэнт кафедры беларускай філалогіі, кандыдат філалагічных навук, лаўрэат Нацыянальнай літаратурнай прэміі Беларусі, член Саюза пісьменнікаў Беларусі Аліна Сабуць прэзентавала сваю кнігу «Наперад ісці чалавеку гуманнаму»: беларуская мастацкая публіцыстыка XX—XXI стагоддзяў».

Рэспубліканская інфармацыйна-асветніцкая акцыя «Крок да поспеху» працягваецца ў нашай краіне. На сустрэчы з дзецьмі, якія адпачываюць у летніх аздараўленчых лагерх і санаторыях, прыязджаюць дзеячы культуры, мастацтва, навукі.

Асноўная мэта — выхаванне ў падрастаючага пакалення патрыятызму і пачуцця гонару за Беларусь, яе дасягненні, а таксама фарміраванне ў моладзі матывацыі да самаразвіцця і імкнення дасягаць поспеху.

імпрэзы

80 гадоў пад мірным небам

Днямі ў актавай зале Індустрыяльна-педагагічнага каледжа сталіцы адбылося літаратурнае мерапрыемства, прымеркаванае да 80-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Падчас сустрэчы супрацоўнік Мінскага гарадскога аддзялення СІБ пэдагагічнага Іна Фралова пераказала ўспаміны пісьменніка Уладзіміра Мацвеевіча пра жыццё сям'і ў акупаваным Мінску, расказала пра пакуты, што выпалі на долю выдатнай пісьменніцы Ніны Галіноўскай, згадала цікавы выпадак з цяжкага пасляваеннага маленства Міколы Малаўкі. Распавяла паэтэса і пра «Урокі мужнасці», якія праходзяць у знакавым месцы — Мемарыяльнай зале Саюза пісьменнікаў Беларусі. Падчас мерапрыемства прагучалі вершы Іны Мікалаеўны пра спаленую фашыстамі вёску Шуньку, а таксама творы з цыкла «У Райскім садзе».

і Паўнамоцны Пасол Палесціны ў Рэспубліцы Беларусь Ахмед Махамед Аль-Мадбух...

Удзел у фестывалі «Александрья» збірае сяброў» прынялі Дзмітрый Мікалаеў, Павел Гушынец, Валандіна Драбышэўская, Жанна Міус, Алена Курэк, Алесь Казека, Алесь Карлюкевіч.

Падсумоўвае падзею старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі, дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда» Алесь Карлюкевіч:

— Мы не першы раз удзельнічаем у Рэспубліканскім свяце «Александрья збірае сяброў». Сёлета, як ніколі, прадстаўніцтва літаратурнай грамадскасці атрымалася шырокім, прыцягвала ўвагу гасцей фестывалю.

Наведвальнікі не толькі набывалі кнігі Мікалая Чаркашына, Ганны Чыж-Лігаш, народнага пісьменніка Беларусі Васіля Быкава, але і распытвалі, што новага і цікавага з'явілася ў беларускай літаратуры апошнім часам. І надалей будзем прымаць удзел у свяце. Запрашаем далучацца і нашы рэгіёны — і Гродзеншчыну, і Гомельшчыну, і Віцебшчыну, і Берасцейшчыну, і Міншчыну, пісьменнікам якіх, несумненна, ёсць што паказаць. Варта заўважыць, што, як і заўсёды, крэатыўна, творча папрацавалі на свяце, прадстаўляючы беларускую кнігу, і супрацоўнікі Выдавецкага дома «Звязда» маркеталагі Людміла Драздова і Анастасія Кавальчук.

Раман СЭРВАЧ

Кніга А. Сабуць пабачыла свет у Выдавецкім доме «Звязда». Пра гэтую працу шмат пісалі ў друку. Ды і бібліятэкі, школы Воранаўскага раёна раней набылі гэтае выданне. Так што размова пра кнігу была зацікаўлена. Аліна Эдмундаўна распавяла ўвогуле пра сваю навуковую і мастацкую творчасць, падзялілася ўражаннямі ад прачытання твораў сучасных пісьменнікаў, у тым ліку і літаратураў Гродзеншчыны. На сустрэчы ў летнюю «Навука» выступілі і кандыдат філалагічных навук Руслан Казлоўскі.

Відавочна, што такога характару імпрэзы спрыяюць прафесійнаму выбару школьнікаў, развіццю іх уяўленняў пра сваю будучыню. І, пэўна ж, надалей вучні з Воранаўскага раёна будуць папаўняць студэнцкія шэрагі Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы, філалагічнага факультэта — найперш.

Мікола РАЎНАПОЛЬСКИ

Да поспеху — разам

Дзіцячы аздараўленчы лагер «Вінч», што ў Драгічынскім раёне Брэсцкай вобласці, наведваў намеснік дырэктара Выдавецкага дома «Звязда», галоўны рэдактар газеты «Літаратура і мастацтва», намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Аляксей Чарота. Ён распавёў юным суразмоўцам пра ролю літаратуры і мастацтва ў жыцці чалавека, свае зносіны з пісьменнікамі, пра асаблівасці рэдактарскай працы і дзейнасць выдавецкага дома «Звязда», пазнаёміў з навінкамі дзіцячай літаратуры.

«З дзецьмі заўсёды цікава, але і складана. Яны шчырыя і непрадказальныя, задаюць нечаканыя пытанні. Важна даць ім зразумець, што яны змогуць усё, стануць тымі, кім захоць, і будучы патрэбны сваёй краіне і народу. У нашай моладзі вельмі шмат магчымасцей. Нават на прыкладзе гэтага аздараўленчага лагера мы бачым, як шмат увагі надаецца выхаванню, развіццю, адукацыі дзяцей. Робіцца ўсё для таго, каб яны маглі стаць годнымі грамадзянамі Беларусі», — падзяліўся ўражаннямі госць.

Алесь ЦІМАФЕЕЎ

Ганна СТАРАДУБ

не абмініце

Памяць назаўжды

Пабачыла свет кніга выдамога публіцыста Уладзіміра Ландэра «І нам когды-то покіраюцца вершыны», дзе разам сабраны нарысы пра ветэранаў журналістыкі, артыкулы, нататкі, якія так ці інакш узнімаюць праблемы станаўлення ў творчай прафесіі працаўнікоў тэлебачання, радыё, газет.

Старшыня Беларускага саюза журналістаў Андрэй Крывашеў падкрэсліў, што кніга з'яўляецца нагодай «для сур'ёзнай унутранай інтэлектуальнай працы з апірышчам на традыцыю беларускай журналістыкі і смелым поглядам у будучыню нашага складанага, дынамічнага і прыгожага свету». І яшчэ некалькі слоў кіраўніка творчай арганізацыі пра здзейсненае Уладзімірам Сямёнавічам Ландэрам: «Для Беларускага саюза журналістаў гэта прэм'ера. Спадзяюся, што толькі

першая з серыі. Бо людзі гэтага варта, а іх вопыт — запатрабаваны. Я ўдзячны аўтару за дакладнасць адзнак і фактаў, уласны журналісцкі стыль, лёгкасць і жывінку слова, натуральнасць вобразаў старажытных таварышаў па прафесіі...»

Хто выбраны У. Ландэрам у героі кнігі?..

Радыежурналістка Яўгенія Арцшошкewіч, якая каля 40 гадоў адпрацавала на Першым нацыянальным канале Беларускага радыё; тэлежурналіст, лаўрэат Прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне» Барыс Герстэн; выдатнік друку СССР Юрый Гуртавенка; славуція фотакарэспандэнт Аляксандр Дзітлаў (між іншым, Аляксандр Сяргеевіч — адзін з першых кіраўнікоў Беларускага саюза журналістаў) і Юрый Іваноў; Эмілія Луканская (многія гады ўзначальвала газету «Зорька», пасля часопіс «Качелі»); Аляксандр Сталяроў, які

і тэлебачанню частку свайго жыцця аддаў, і дырэктарам кніжнага выдавецтва «Беларусь» папрацаваў; шматгадовы галоўны рэдактар газеты «Піянер Беларусі» Ірына Угольнік... Сярод герояў нарысаў — і тыя, хто як аўтары, публіцысты, карэспандэнты з рэдакцыямі розных выданняў, розных медыя працавалі пазаштатна. І распавед пра такіх людзей, пра такіх асоб не меней цікавы. Уладзімір Сямёнавіч здолеў паказаць іх шчырую, захопленую творчую, грамадскую працу.

Кніга старажытнага журналісцкага цэха чытаецца лёгка. Нарысы багатыя на мастацкія дэталі, на вобразы і параўнанні. Не выклікае ніякіх сумненняў тое, што вопыт ветэранаў, урокі іх шчырага служэння прафесіі і Айчыне павінны быць запатрабаваны. Будзем спадзявацца, што кнігу прачытаюць і студэнты, якія сёння набываюць прафесійную журналіста.

Кастусь ЛЕШНІЦА

прэзентацыі

На прынцыпах духоўнасці

У Нацыянальнай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь адбылася сустрэча беларускіх і расійскіх літаратараў. У межах мерапрыемства прайшлі прэзентацыі часопіса «Берега» (Калінінград), кніг Валерыя Старжынскага «Жизнь продолжается...» і Лідзіі Давыдзенка «От неба данная земля».

Літаратурна-мастацкі часопіс «Берега» трансліруе сучасныя тэндэнцыі расійскай і сусветнай літаратуры, прапануе аўтарам з розных краін аснову для развіцця творчых задумак. Галоўны рэдактар выдання — Лідзія Давыдзенка, член Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы і сакратар Саюза пісьменнікаў Расіі. У 2023 годзе часопісу споўнілася 10 гадоў. За ўвесь час існавання выдання на яго старонках былі апублікаваны творы дзясяткаў беларускіх пісьменнікаў і журналістаў.

Прэзентацыя часопіса прайшла ў межах святкавання 80-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Да гэтай даты была прымеркавана публікацыя ў чэрвеньскім нумары аповесці празаіка, доктара філасофскіх навук, прафесара БНТУ Валерыя Старжынскага «Вайна і жыццё». Пакуль часопіс рыхтаваўся да друку, родныя галоўнай гераіні аповесці Лідзіі Пракаповіч выдалі пашыраны варыянт твора пад назвай «Жизнь продолжается». На прэзентацыю кнігі ў Нацыянальную бібліятэку Беларусі з розных куткоў краіны і свету прыехалі землякі, знаёмыя і блізкія Лідзіі Пракаповіч. Сам аўтар аповесці Валерыя Старжынскі характарызуе твор так: «Я напісаў аповесць пра шчырага чалавека, сапраўднага прадстаўніка беларускага народа, адданга грамадзяніна сваёй Айчыны, мудрую жанчыну, кляпатлівую маці і жонку». Пісьменнік лічыць, што сапраўдны сэнс кнігі ў тым, каб паказаць, што людзей нішто не можа зламаць — ні фізічна, ні духоўна. Вялікі цяжкасці робяць іх больш моцнымі, мудрымі і светлымі. Праз гісторыю галоўнай гераіні чытач знаёміцца са складаным лёсам беларускай зямлі.

Лідзія Давыдзенка.

Член Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы Лідзія Давыдзенка прадставіла сваю мастацка-публіцыстычную кнігу «От неба данная земля», у якую ўвайшлі творы пра перыяд Вялікай Айчыннай вайны ў вёсцы Хомічы Быхаўскага раёна Магілёўскай вобласці, пра сустрэчы з жыхарамі Рэспублікі Беларусь у Мінску, у Гродзенскай і Брэсцкай абласцях. Літаратурны крытык Людміла Вараб'ева прааналізавала кнігу і зрабіла акцэнт на «адраджэнні духу грамадства на аснове народнага святаадчування, славянскай культуры, на айчыннай традыцыі і вернасці нацыянальным прынцыпам духоўнасці».

На мерапрыемстве таксама выступіла першы намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алена Стэльмах, якая ўручыла Лідзіі Давыдзенка грамату за падтрымку беларускай літаратуры ў Расіі.

Лізавета КРУПНЯНЬКОВА
Фота з сайта nlb.by

з нагоды

Знаёмы і незнаёмы

Сустрэча-прысвячэнне «Васіль Быкаў: знаёмы і незнаёмы» прайшла ў Цэнтральнай гарадской бібліятэцы імя М. Горькага г. Віцебска ў рамках святкавання 100-годдзя з дня нараджэння народнага пісьменніка Беларусі.

Мерапрыемства адбылося пры ўдзеле старшыні Віцебскага абласнога аддзялення СПБ паэтэсы Тамары Красновай-Гусачэнка, Волгі Русілка і здзіцячай пісьменніцы Валянціны Шырынавай.

Падчас імпрэзы Вольга Русілка падзялілася сваімі ўспамінамі аб знаёмстве і сустрэчах з Васілём Быкавым, які адкрыў горку, поўную драматызму, праўду вайны. Распавяла пра «быкаўскую аповесць» як асаблівы жанр у літаратуры, пра рэлігійны матывы ў яго творчасці. Літаратуразнаўца заклікала да чытання і даследавання творчасці вялікага пісьменніка.

Прэс-цэнтр Віцебскага абласнога аддзялення СПБ

У гонар вызваліцеляў

Дзень усенароднай памяці ахвяр Вялікай Айчыннай вайны і генацыду беларускага народа — трагічная дата ў гісторыі нашай краіны, дзень, які нагадвае пра найвялікшую трагедыю і пра подзвіг нашага народа, яго мужнасць і стойкасць.

22 чэрвеня 2024 года ў 06.00 члены каардынацыйнага савета, палітычных партый і грамадскіх аб'яднанняў вобласці, а таксама прадстаўнікі Віцебскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі на чале з яго старшынёй Тамарай Красновай-Гусачэнка прынялі ўдзел у грамадзянска-патрыятычнай эстафедзе на мемарыяльным комплексе ў гонар савецкіх воінаў-вызваліцеляў, партызан і падпольшчыкаў Віцебшчыны на плошчы Перамогі, каб аддаць даніну повагі памяці загінулых у бах Вялікай Айчыннай вайны, ускласці кветкі і запаліць агні памяці.

Патрыятычную акцыю адкрыў старшыня Віцебскага абласнога Савета дэпутатаў Дзмітрый Дзімідэў. Ён адзначыў, што мы назаўжды захаваем удзячную памяць аб тых, хто абараняў Радзіму, выратаваў ад фашызму, прынёс мір народам. Ніколі не згасне ў нашых сэрцах святло Перамогі і Вечны агонь памяці!

Прэс-цэнтр Віцебскага абласнога аддзялення СПБ

«ЛіМ»-люстэрка

Літаратурную спадчыну Фёдара Дастаеўскага Лабяркуюць студэнты і выкладчыкі філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта на фестывалі «Дні Дастаеўскага ў Опцінай пустыні». Праграма мерапрыемстваў адкрываецца сёння і будзе доўжыцца да 14 ліпеня ў вёсцы Губіна (Калужская вобласць, Расійская Федэрацыя), гаворыцца на сайце sh.by. Удзельнікамі стануць вучоныя, эксперты і даследчыкі творчага набытку рускага класіка, а таксама студэнты з Беларусі, Расіі, Кітая, Сербіі, Грэцыі, Гвінейскай Рэспублікі, Коста-Рыкі, Перу. Яны наведваюць лекцыі, літаратурныя чытанні, канцэрты, экскурсіі ў манастыры, цэрквы, келлі, а таксама тэатральныя пастаноўкі вядоўце твораў «Дыёт» і «Пакорліва». У лекторыі выступіць дацэнт філалагічнага факультэта БДУ Дзмітрый Башкіраў на тэму актуальнасці творчасці і філасофіі Фёдара Дастаеўскага для сучаснай моладзі.

Узорны ансамбль танца «Карусель» (г. Мінск) стаў уладальнікам Гран-пры VI Міжнароднага танцавальнага праекта *Dream Dance Fest*. Калектыв прадставіў танец у народных строях пад песню «Касіў Ясь канюшыну». Пераможцы творчага саборніцтва выступілі на сцэне Летняга амфітэатра ў Віцебску. «Я рады, што ў дзень старту «Славянскага базару» ўдзельнікі, наша таленавітая моладзь, змаглі выйсці на гэтую вялікую сцэну», — сказаў дырэктар танцавальнага праекта Аляксандр Лаўрыновіч. Харэаграфічны конкурс праходзіў сярод 16 калектываў з трох краін — Беларусі, Расіі і Казахстана.

Канцэрт «Шэдэўры сусветнай оперы» прадставіў у Беларускай дзяржаўнай філармоніі Дзяржаўны акадэмічны сімфанічны аркестр на чале з галоўным дырыжорам — народным артыстам Аляксандрам Анісімавым. У мерапрыемстве прынялі ўдзел салістка Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета, лаўрэат міжнародных конкурсаў Ірына Кучынская і прадстаўнікі культурнага цэнтру Лівана «*Selectum des Arts et des Sciences*» — саліст, лаўрэат міжнародных конкурсаў Элія Франсіс і дырыжор Эль Мур. Прагучалі ары і ўвэрчоры з сусветна вядомых опер Вердзі, Пучыні, Даніцэці, Масканьі ды іншых.

Міжнародны тэатральны фестываль «Белая Вежа» будзе праходзіць у Брэсце з 10 да 15 верасня. Генеральны дырэктар Брэсцкага акадэмічнага тэатра драмы Ганна Сенькавец падчас прэс-канферэнцыі расказала, што ў фестывалі прымуць удзел 23 калектывы. Кожны з іх пакажа па адным спектаклі. Будзе адзінаццаць пляцовак: дзве залы ў Брэсцкім акадэмічным тэатры драмы, залы Брэсцкага абласнога грамадска-культурнага цэнтру, Брэсцкага тэатра лялек і Палаца культуры прафсаюзаў. Фестываль будзе праходзіць пры падтрымцы Брэсцкага абласнога выканаўчага камітэта, Міністэрства культуры і Міждзяржаўнага фонду гуманітарнага супрацоўніцтва дзяржаў — удзельнік СНД.

Выстаўка «Рэпін і майстар, і мастак», прымеркаваная да 180-годдзя з дня нараджэння жывапісца і 160-годдзя з дня нараджэння Таццяны Сухоцінай-Талстоі, адкрылася днямі ў Музей-сядзібе І. Рэпіна «Здраўнёва» ў Віцебскім раёне. Як паведаваў БелТА, экспазіцыя налічвае больш за паўсотні прадметаў з фондаў маскоўскага Дзяржаўнага музея Л. М. Талстога. Эцюды на розныя тэмы, партреты членаў сям'і Талстых, іх найбліжэйшага атачэння, сцэны жыцця ў Яснай Паляне, асабістая пераліска, эскізы — усе яны прысвечаны творчым і сяброўскім адносінам Ільі Рэпіна і старэйшай дачкі пісьменніка, мастачкі, мемуарысткі Таццяны Талстоі, а таксама іх жыццю. У «Здраўнёве» прадстаўлены копіі работ. Выстаўка «Рэпін і майстар, і мастак» будзе працягваць да 30 верасня.

Гастролі Марыйскага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра оперы і балета імя Эрыка Сапаева праходзяць у Вялікім тэатры Беларусі да 14 ліпеня, перадае агенства «Мінск-Навіны». У праграму паказаў — «Вайна і мір», «Рускі Гамлет», «Рама і Джульета», а таксама харэаграфічныя работы Барыса Эйфмана, Канстанціна Іванова і Андрэя Пятрова. Сёння глядачы змогуць убачыць балет «Рускі Гамлет» на музыку Людвіга ван Бетховена і Густава Малера. Лібрэта, харэаграфіі і пастаноўкай займаўся народны артыст Расіі Барыс Эйфман.

Дзяржаўны Венецыянскага кінаагляду назвала членаў журы 81-га фестывалю. Старшыняй, як стала вядома раней, выступіць актрыса Ізабель Юпэр («Відністка»). Склад папоўнілі Эндру Хэй («Мы ўсе чужыя»), Джэймс Грэй («Час Армагедона»), Агнешка Холанд («Поўнае зацьменне»), Клебер Мендоса Фільб («Бакурау»), Джузепэ Тарнаторэ («Новы кінатэатр «Парадзіза»), Абдэррахман Сісака («Цімбукту»), Джулія фон Хайнц («Мая сям'я») і Чжан Цзын («Мемуары гейшын»).

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Джума МУЛКАМАН:

«Пісаць праўду і толькі праўду...»

Апошняя дзесяцігоддзе было даволі плённым для пашырэння прасторы беларуска-туркменскіх літаратурных сувязей. І асаблівую ролю ў гэтым адыгралі празаікі і перакладчыкі з часопіса «Дунья эдэбіяты» («Светная літаратура») Максат Бяшымаў і Джумагельды Мулкіеў, які з арыгінальнымі творами выступае пад псеўданімам Джума Мулкаман. Дзякуючы іх намаганням штогод у прадстаўнічым туркменскім літаратурным часопісе друкуюцца пераклады твораў беларускіх паэтаў і празаікаў. Апаবাদанні і Джумы Мулкамана, і Максата Бяшымава неаднойчы друкаваліся ў беларускай перыёдыцы, а таксама ў альманаху «Даляглядзі» ў перакладзе на беларускую мову. Да 100-годдзя з дня нараджэння народнага пісьменніка Беларусі Васіля Быкава Джума Мулкаман выказаў ініцыятыву падрыхтаваць публікацыю прозы беларускага класіка для туркменскага чытача. І яшчэ супрацоўнік часопіса «Дунья эдэбіяты» адказаў на некалькі пытанняў беларускага выдання.

— Джума, вы закончылі Літаратурны інстытут імя А. М. Горкага. Вучыліся з маладымі літаратарамі з розных рэспублік Савецкага Саюза. Частка тагачаснай атмасферы ў творчай ВНУ, дзе вы сустрэліся і з беларускімі студэнтамі, — у рамане «Джума»... Хто быў у вашым студэнцкім асяроддзі аўтарызатом? Як успрыяліся публікацыі новых твораў народнага пісьменніка Беларусі Васіля Быкава?

— Мне пашчасціла вучыцца ў Літаратурным інстытуце ў сярэдзіне 80-х гадоў мінулага стагоддзя. Тады «ў модзе» быў Міхаіл Булгакаў са сваім раманам «Майстар і Маргарыта»... І яшчэ Віктара Астаф'ева, Валянціна Распуціна мы з задавальненнем і высокай павагай абмяркоўвалі. Пасля падышла чарга Бітава і Палова. Асабіста для сябе я адкрыў надзіва тонкую прозу Іллі Сургучова. Выпускнік факультэта ўсходніх моў Санкт-Пецярбургскага ўніверсітэта, ён у 1912 годзе прыспрыяні Максіма Горкага надрукаваў асноўны свой твор — раман «Губернатар». Пасля грамадзянскага, палітычнага разлому ў Расіі некалькі дзесяцігоддзяў правёў у Парыжы. Пачаўшы як рэаліст, з часам адышоў ад гэтага метаду ў сваёй творчасці.

А Васіль Быкаў уразіў мяне сваёй жорсткай праўдай, найперш — у адносінах да самога сябе... Гэта тады мяне, хлапчука з правінцыяльнага і далёкага ад інтэлігенцкіх, мастацкіх пошукаў ісціны Ашхабада, было нечым новым...

— А як вы асабіста для сябе адкрылі творчасць Васіля Быкава?

— Гэты празаік паказаў мне (ды і не толькі мне) адваротны бок вайны... Паказаў праўдзінна, калі можна так сказаць, без мантанжу... У дзяцінстве я аднойчы паглядзеў кінафільм, які ўразіў мяне да глыбіні душы. Толькі пасля, калі быў студэнтам Літаратурнага інстытута, даведаўся, што ён быў зняты

па аповесці Васіля Быкава «Альпійская балада».

— Гэта фільм рэжысёра Барыса Сцяпанавы. Зняты быў у 1965 годзе. Сцэнарый напісаў Васіль Уладзіміравіч Кіназнаўцы сведчаць, што класік італьянскага неарэалізму Джузэпэ дэ Санціс спрабаваў атрымаць правы на пастановку аповесці. Нават акцёры былі падобраны. Але правы аддалі беларускаму кінарэжысёру Барысу Сцяпанаву. У 1985 годзе ён зняў яшчэ адзін фільм па Быкаву — экранізаваў аповесць «Воўчая зграя»...

— Гэтага, зразумела, я нічога не ведаў. Мяне, туркменскага падлетка, і не цікавіла, хто рэжысёр, якія акцёры... Ужо тады я занатаваў у памяці на ўсё жыццё сам характар паводзін галоўных герояў. Савецкі салдат і італьянская дзяўчына, якім няпроста было паразумецца з-за няведання мовы, у самай складанай сітуацыі, калі іх выпрабавалі ўсыявіншы сілы, кіраваліся ў сваіх учынках маральнымі перакананнямі. Яны выбудоўвалі свой свет...

— У цэнтры твораў беларускага празаіка, аўтара аповесці «Мёртвым не баліць», кнігі «Трэцяя ракета», «Круглянік мост», як правіла, — канфлікт. І не толькі канфлікт герояў, якім трэба зрабіць той ці іншы выбар. А яшчэ — і канфлікт маральнага светапогляду... Калі чыталі, абмяркоўвалі яго аповесці, вы і вашы ровеснікі ці думалі пра тое, што ў творах выяўляўся і своеасаблівы ўнутраны канфлікт пісьменніка з той уладай, той рэчаіснасцю, якая акружала яго?

— Варта згадаць кітайскую мудрасць: «Характар уладара — вецер, характар народа — трава. Куды падзьме вецер, туды і нахіліцца трава». Пісьменнік, калі ён сапраўдны пісьменнік, не жадае быць толькі травой, ён імкнецца быць нечым большым... Ён ведае, што на гэта мае права... Таму што з'яўляецца лекарам чалавечых душ.

І дзеля народнага шчасця, дзеля шчаслівага лёсу краіны яму мала быць толькі травой. Вось і ўзнікаюць канфлікты. І гэтыя канфлікты адлюстроўваюцца ў яго творах.

— У тыя студэнцкія гады мы абмяркоўвалі «Пажар» Валянціна Распуціна. Такі твор на той час быў сапраўднай сенсацияй. І там таксама ўзніклі канфлікты. Я гэты эпізод абмеркавання выкарыстаў сваім рамане «Джума»...

— Галоўнае, чаму варта павучыцца ў Быкава, што трэба ўзяць з яго прозы на ўзбраенне сёння?

— Галоўныя ўрокі — пісаць праўду і толькі праўду, нічога акрамя праўды... І быць патрабавальнымі ў адносінах да сябе. Пагадзіцеся, гэта нямагла.

— Як лічыце, ці надойта будзе прыцягнута ўвага чытачоў наступных пакаленняў да творчасці Васіля Быкава? Ці знаёма з яго аповесцямі сучасная туркменская моладзь?

— Славуці рускі пісьменнік Іван Ганчароў у рамане «Абломаў» так напісаў аб працы пісьменніка: «...дык пісаць жа ўсё, страчваюць думкі, душу сваю на дробязі, мяняць перакананні, гандляваюць розумам і ўяўленнямі, гвалтаваць сваю натуру, хваляваюцца, кіпець, гарэць, не ведаць спакою і ўвесь час некуды рухацца...» Васіль Быкаў і быў такім пісьменнікам, а якраз такіх пісьменнікаў, іх творы доўга не забываюцца.

Што да моладзі, то мы спадзяёмся на гэта, бо «няма нічога такога, на што нельга было б не спадзявацца. Жыццё і ёсць надзея...»

— Вы шмат робіце для перакладу і публікацыі твораў беларускіх аўтараў у туркменскім літаратурна-

мастацкім часопісе «Дунья эдэбіяты». Што з перакладзеных твораў вылучылі? Якія аўтары вам найбольш цікавыя?

— Не ведаю, шмат перакладаю ці мала — не мне даваць гэтаму ацэнку. Дзякуй, што вы ў Беларусі заўважаеце мае памкненні. Раблю тое, што магу зрабіць на дадзены момант... Здаецца, за апошняю «пяцігодку» пераклаў на туркменскую мову творы пяці ці шасці беларускіх пісьменнікаў. Мне цікавая беларуская літаратура ў рэтраспектыве. Таму перачытваю класіку. Па меры магчымасцей сачу за сучаснай літаратурай. Рады, калі да мяне трапіла электронная версія часопіса «Нёман». І ўвогуле адчуваю, што з Беларуссю, Мінскам у мяне наладжаны добры літаратурны, творчы, перакладчыцкі мост. Дзякуй за гэта і Саюзу пісьменнікаў Беларусі, і выдавецтву «Мастацкая літаратура», Выдавецкаму дому «Звязда»... Як перакладчык беларускай літаратуры я пачынаў з вершаў Якуба Коласа і Уладзіміра Караткевіча. Пасля пераклаў апаবাদанне Валерыя Казакова «Дзікі шорах». З вялікай асаададой працаваў над пераставраннем вершаў Алеся Бадака, Віктара Шніпа. Пераклаў апаবাদанні Алеся Карлюкевіча аб прыродзе, адрасавання дзеця. Адкрыў у гэтых творах і такое адценне — аб прыродзе людзей, прыродзе чалавечых адносін...

Усе пісьменнікі з Беларусі, чые творы я заўважыў, мне цікавыя. І праз гэта выконваю першае правіла ў мастацкім перакладзе: выбіраць для пераўвасаблення толькі тое, што цікавае, што выклікае ўвагу, нечым чапляе маё мастакоўскае мысленне... І далей збіраю працягваюць у тым самым ключы, бо, як сказаў адзін аўтар, «да вялікіх спраў і імкненне ганаровым бывае...» Дарэчы, цяпер у маіх перакладчыцкіх планах — «Альпійская балада» Васіля Быкава.

— У Мінску рыхтуецца да друку кніга вашай прозы, куды ўключаны апаবাদанні і раман «Джума» ў перакладзе на беларускую мову. Што б вы пажадалі чытачам, якіх чакае сустрэча з творчасцю Джумы Мулкамана, што б вы хацелі сказаць сваім беларускім чытачам?

— Сваім чытачам жадаю разумення. Разумення герояў маіх твораў, а значыць, і ўсведамлення таго, што я хацеў выкладзіць праз сваю прозу. І пра самога сябе, і пра свой народ, і пра ўвесь свет, у якім нам выпала жыць.

Гутарыў Мікола ПРЫМАКА Ашхабад — Мінск

«Я сэрца, нібы дзверы, расчыняю...»

У Беларусі рыхтуецца да выдання анталогія башкірскай паэзіі ў перакладзе на беларускую мову. Гэты зборнік — частка тых клопатаў, добрых спраў, якія рэалізуюцца ў межах сённяшніх беларуска-башкірскіх літаратурных сувязей.

«Калі мяне заўзятасць ахінае // І шум трывогі клікае бяду, // Я сэрца, нібы дзверы, расчыняю, // На Пушкінскую вуліцу іду. // Іду праз успаміны і гады... // Напэўна ж, не дарэмна кожны вецер // Прыходзяць закаханыя сюды», —

звяртаецца да чытачоў народны паэт Рэспублікі Башкартастан Назар Хасана, чья творчасць адзначана Дзяржаўнай прэміяй Башкартастана імя Салавата Юлаева, а таксама ордэнам «За заслугі перад Рэспублікай Башкартастан». Яго, Назара Хасана, творы пераўвасобіў на беларускую мову таленавіты перакладчык Геннадзь Аўласенка.

У анталогію сучаснай башкірскай паэзіі ўвойдуць вершы Марата Карымава, Кадзіма Аралбая, Гульфіі Юнусавай, Рашыт Шакур, Марселя Салімава, Тамары Ганіевай, Гузаль

Сітдыкавай, Гульнар Якупавай, Фарзаны Губайдулінай, Танзілі Таўлетберзінай, Айгуль Ямілавай, Зульфій Хананавай, Алмаса Шаммаса, Анісы Тагіравай, Зухры Кутлугільдзінай, Тамары Іскандзеры, Юмабікі Ільясавай, Айсылы Гарыфулінай, Айгуль Ямілавай, Ларысы Абдулінай. Працу над перакладамі іх твораў ажыццявілі Геннадзь Аўласенка, Таццяна Сівец, Іна Фралова, Міхас Пазнякоў, Віктар Шніп, Настасся Нарэйка, Людміла Кебіч, Алена Басікёрская, Рагнед Малахоўскі і іншыя таленавіты беларускія паэты.

Выданнем анталогіі башкірскай паэзіі на беларускай мове будзе пакладзены пачатак рэалізацыі праекта па шырокай папулярнасці башкірскай літаратуры ў Беларусі. Падзею анансуе старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Алесь Карлюкевіч:

— Паміж Саюзам пісьменнікаў Беларусі і Саюзам пісьменнікаў Рэспублікі Башкартастан заключана пагадненне аб супрацоўніцтве. Мы летас правялі Дні башкірскай літаратуры ў Беларусі. Болей чым дзесяць паэтаў і празаікаў з Уфы наведвалі Мінск, пабывалі

ў нашых музеях, бібліятэках, навучальных установах, выступілі перад чытачамі. У сувязі з гэтай падзеяй было зроблена шмат публікацый перакладаў башкірскай паэзіі і прозы на старонках газеты «Літаратура і мастацтва», у часопісах «Польмя», «Малодосць», «Вясёлка». Башкірская паэзія надрукавана асобнай падборкай у зборніку «Карэнні сілу берагуць» у серыі «Сябрына: паэзія народаў Расіі». У планах Выдавецкага дома «Звязда» — асобныя кнігі Айгіза Баймухаметава, Зульфій Хананавай, Ларысы Абдулінай. Мікола БЕРЛЕЖ

Жыццём сцверджанае імгненне

Кожнае маё наведванне Паўночных могілак у Мінску пачынаецца і завяршаецца словамі Хведара Чэрні: «А жыццё, як імгненне, такое кароткае». Не я адзіны, хто паўтараў іх, тут жа запамінаў і згаджаўся з імі. Канешне, ніхто не можа спыніць імгнення, акрамя хіба самой смерці. Але пазтам уласіва яго аднойчы засведчыць. Ды і пражыць. Ён сваё кароткае пражыў, здаецца, і зусім не каратка. Потым, згадваючы ўжо без яго самога тое пражытае, будзеш нават здзіўляцца, колькі выпала яму ўсёго за тэя крыху больш як чатыры дзесяткі:

*Нярэдка ў вечаровай цішыні
Я фотаздымкі памяці праглядаю,
І ўспамінаю зноў, і зноў прыгадваю
Сабраныя ў гады былыя дні.*

*Вось поўдзень. Сонца, людзі і прыбой.
Во плёнка, мусяць, недарма прасвечана.
Навошта, каб усё было дасведчана,
Хаця б і той, што лічыцца сваёй.*

*А тут вось Балтыка, дзе без прычын
Пагода зменліва-непастаянная,
Таму і здымкі невыразна цымяныя.
Але пры чым пагода? Ні пры чым!*

*Нарэчыце і Амур, і Сахалін.
Пасёлка. Стан рыбацкі. Бухта сіняя.
За даўнацю ж гадоў амаль не ў сілах я
Прыпомніць твар знаёмы хоць адзін.*

Вось вам і «імгненне» жыцця, а яно ўмяшчае такую немалую геаграфію. І гэта яшчэ не ўсё, а толькі збыліша. Ды ў мяне самога, яго сябра, было колькі сумеснага, і памятнага, і неверагоднага, часам і сумнага, нават недарэчнага. А я ж не адзіны яго сябра. У яго было добрае сяброўства і са старэйшымі, як, скажам, з Уладзімірам Шахоўцом, Пятром Прыходзькам, Алесем Шашковым, Хведарам Жыткам і Міхаілам Герчыкам... Дзе ўсіх пералічыш!

Пражытае чалавечам можна вымераць і гадамі, і хвілінамі, і вёрстамі, але ці ёсць тая сапраўдная мера, якой можна было вымераць перажытае? У кожнага яно сваё, асабістае, пазначанае ўласным лёсам. Ды і перажытае паэтам часта застаецца ў вершах. Хведар Чэрня жыў усім тым, чым жыло яго пакаленне. А гэта — дзеці вайны, у якіх было нялёгкае дзяцінства, многіх з іх называлі бязбацькавічамі, бо бацькі загінулі на палях вялікай і страшнай вайны. Хведар жа быў яшчэ зусім малым хлапцанам, калі памерла яго маці. Давялося прывыкаць да зусім чужога слова «мачаха». Спачатку так і падумаў, што чужая жанчына, якая жыла з ім у адной хаце, завецца Мачахай. Неяк Хведар, гуляючы, зламаў вазон. Адразду ў роспачы заплакаў і тут жа пабег павініцца: «Пані Мачаха, даруйце, я зламаў вазон!» Тая, расчулена, ледзь не заплакала ад такой хлапчучкоўскай шчырысці і непасрэднасці. А ён падростаў, хадзіў у школу, і колькі вучыўся, столькі і выношваў у душы сваю запаветную мару. Мусіў лятаць, яму снілася неба, хацеў быць лётчыкам. Не будзем сцвярджаць, што гэтаму паспрыяў вядомы купалаўскі верш. У тэя пасляваенныя гады многія высковыя хлапчкі ўяўлялі сябе лётчыкамі. Пасля заканчэння сярэдняй школы збіраў дакументы для паступлення ў лётнае вучылішча. Але лётную мару перакрэсліла прысудам медыцынскай камісіі. Падвяло маладое сэрца. Вось такое нешанцаванне на пачатку дарогі. Няцяжка і старонняму зразумець настрой юнака пасля ўсёго гэтага. Пасумаваў ды адчуў у сабе іншыя крылы.

Род Чэрні славіўся сваімі музыкамі. Дзед іграў на скрыпцы. Бацька на Валожыншчыне ведалі як выдатнага кларнетыста. А Хведар ужо ў дзіцячыя гады добра асвоў акардэон. Пазней жонка яго Надзея Анагольёўна, вядомая журналістка, жартавала, размаўляючы з

Хведар Чэрня.

сынам Аляксеем: «Чэрні ўсе музыкі: дзед Хведараў іграў на скрыпцы, бацька на Валожыншчыне праславіўся кларнетам, а твай бацька — акардэоніст. Толькі ты адзін у мяне іграеш на кляшцы...» Аляксей стаў хакеістам. Жыве ў Брэсце. Працуе хакейным трэнерам. Мае дваіх дзяцей — дачку і сына. Нядаўна мне тэлефанаваў з Брэста. І мы доўга прагаварылі ўсё пра тую ж паэзію. Ён любіць вершы бацькі. Нешта сваё, роднае чываць у тых прачулых радках. Трэба, кажа, усюды ўмець слухаць. І бацьчы. Гэта правіла не адмаўляе ні спорт, ні паэзія. А біяграфія самога Хведара пачыналася вясак. Аднойчы запрасілі на працу загадчыкам Вішнеўскага сельскага клуба. Маладзь любіла і паважала свайго музыку. А ён не толькі дапамагаў мастацкай самадзейнасці, але пісаў і клаў на музыку ўласныя вершы. Падборкі іх пачалі з'яўляцца ў Валожынскай раённай газеце «Працоўная слава». А неўзабаве яго паклікала сталіца. Ён працаваў фармоўшчыкам-ліцейшчыкам на аўтазаводзе, перад гэтым закончыўшы вучылішча пры ім. У заводскай шматтыражцы гуравалася літаб'яднанне, якое наведваў і ўсё смялей стукаўся ў дзверы рэспубліканскіх літаратурных выданняў. А тут прыспела і служба ў арміі. Служыў у Гродне. Там пазнаёміўся з многімі сёння вядомымі ў краіне літаратарамі. Яны і паралілі яму паступаць у БДУ. Мая памяць пракручвае ўжо далакаватыя па часе кадры ўспамінаў.

Студэнцкі інтэрнат на Браўніўскай. Мы, абітурыенты, што з'ехаліся ў сталіцу з самых розных куткоў, няёмка пачуваем сябе ў пакоі, які нечым нагадвае салдацкую кашару. Звольнення ў запас хлопцы, толькі паспелі зняць пагоны, але формы ваеннай не здымаюць. Кажуць, у ёй зручней хадзіць на экзамены: да салдата ў тых, хто прымае іх, асабліва павага. Ведаючы па фотаздымку ў часопісе «Маладосць», знаходжу невысокага чарнявага армейца. Пераадоляючы няёмкасць, іду знаёміцца. І тут жа сустрэчная, свойская ўсмішка Хведара ўшчэнт знішчае маю сарамліваць. Знаёмімся з ім і адразу з усімі прысутнымі ў пакоі. Чэрня паступае на журналістыку, але ўжо праз дзень, сустрэўшы ў калідоры і паслухаўшы высялага і шчырага дэкана Міхася Ларчанку, здае экзамены разам з намі на аддзяленне беларускай мовы і літаратуры. Потым стане нашым студэнцкім старастам. Будучы ў нас і студэнцкія вечары, і дні, і месяцы. Яго вёска Доржні стане роднай мне, а мае Малья Навікі прывабаць сваёй гасціннасцю.

Мне падалася армейскія вершы Хведара Чэрні. Асабліва ўразлікі радкі пра палывую кухню. Яшчэ будучы дзевяцікласнікам, я цытаваў іх на памяці. Сам жа ён аднёсся да іх як да чагосьці пасрэднага. Нават не ўключыў у сваю першую кнігу. Яму самому больш падалася яго заводскай вершы. Рабочая тэма тады лічылася ці не самай важнай у літаратуры. Строгім

заповоленым гексаметрам апяваў свае заводскія будні.

Быў упэўнены, што ён намагаўся якраз тое, за што яго будуць насіць на руках удзячныя чытачы. А маладзейшыя нават пасміхаліся: «Во, Гамер адшукаўся!» Самі яны пісалі зусім пра іншае.

І на літаб'яднанні ў «Чырвонай зменне» хвалілі зусім іншыя яго вершы. Студэнцкая маладосць, вёсны жыцця, шчаслівая пара каханья — у маладой паэзіі віталася толькі гэта. А рабочая тэма, да якой настойліва заклікалі творцаў, так і не стала гегемоннай у новай літаратуры. Амаль усё, што тады было падкоплена крытыкай, сёння нават не згадваецца. Але гексаметр Чэрні застаўся не толькі ў памяці колішніх студэнтаў. Хіба не ўсхваляе сённяшняга чытача такое сцвярджанне-адкрыццё:

*Заліўчыкі зноў акулераў прыўзнялі,
Усмешкі блукаюць пад крыльцамі
грозных паевек.
У полым веку — сплаў чалавека
і сталі:
І плавіцця сталь, і гартуецца чалавек.*

Але вернемся ў гады студэнцкія. Як шмат светлага будзе ў гэтым вяртанні. Загараліся вочы ў факультэцкіх прыгажунь, калі браў у рукі бывалы акардэон. Спачывае недзе ён сёння, сумуе без гапапара, а калісьці на спачываў. Колькі шчаслівых вечароў памятае ён! Хто з былых студэнтаў, якія жылі ў тэя шчасныя гады ў інтэрнаце па вуліцы Свядрдова, не памятае яго вясёлыя акарды, хто не скажаў пад гарачыя мелодыі? Аб'ехаў ледзь не ўсю Беларусь, спякотлівым студэнцкім летам вясёлы маладыя сэрцы і галовы ў сонечным Крыве. Пра яго пасля сябры напішучы вершы. Але не толькі акардэон быў паслухмяным у руках Хведара Чэрні. Гэтак жа лёгка ён мог гнаць разам з выскоўцамі пракос у лузе, хадзіць за плугам. Быў сынам селяніна, і яго рук слухалася любячая сялянская праца. У гэтым сам неаднойчы пераканваўся, бываючы ў гасцях у паэта на яго малой радзіме.

Мы нарадзіліся з ім па адзін бок Налібоцкай пушчы. І тое роднае і непаўторнае, што жыло і бунтавала ў яго сэрцы, заўсёды адчулася і ў маім. Пра свае мясціны, якія мы неаднойчы разам з ім прайшлі пешшу, ён напіша гэтак:

*Мне б хоць раз на свет яшчэ радзіцца,
Знаю, што радзіўся б толькі тут.*

Хведар Чэрня нейкі час працаваў на Беларускім радыё, потым перадаў эстафету мне. Я сядзеў за тым жа сталом, дзе перад гэтым сядзеў і ён. А Хведар Чэрня, скончыўшы партыйную школу, шчыраваў у выдавецтва «Мастацкая літаратура». Быў рэдактарам і маіх некалькіх кніжак вершаў. Перад гэтым заўсёды папярэджаў: «На сяброўства скідак ніякіх не будзе!» Не даваў паслабкі і сабе. У адным з вершаў прызнаецца:

*І цягнецца дарога
Праз лабірынт дабю.
Не вынайшаў нічога,
Нічога не знайшоў.*

*Не знаю: мала-многа
Аведзена жыццю.
...Прыспешвае дарога
Насустрэч адкрыцю.*

А жыццю было адведзена не так і шмат. Ды хто можа пра гэта ведаць і згадвацца? Ён усёго толькі творча працаваў, наколькі хапала часу, але не менш за тых, у каго яго было аж залішне. Разуменне і боязь самога імгнення прыйшлі да яго пазней. Адна за адной выхадзіць з друку кнігі «Размова з памяццю», «Сады юнацтва», «Настрой», «Ваколіца», «Свято рамонкаў». А ў 1982 годзе пабачыла свет і выбранае «На скрыжаваннях часу». Пісаў і вершы

для дзяцей, гумар. Прымерваўся ў задумах і да прозы. Самае ж галоўнае, што ў вершах няма павярхоўнасці, яны ў сваёй аснове шчырыя і чалавечныя, без пазёрства і прытворства. А душа была, як і павінна быць у паэта, ранімай. Пра гэта, можа, крыху развярэдана, скажацца ў перадсмяротных радках:

*Жыву як ёсць. Бывае так і сяк.
Жыццё то праіком, то наўскасяк.
Траляе шлях. І толькі свай. Таму
Лягчэй і зацішней мне аднаму.
І гавару з адкрытаю душою.
Няхай збавіць некаму пустоту.
Таму вас і прашу, дабром прашу:
Не лезьце з рознай дрэбяззю ў душу!*

Як і ўсе паэты, любіў дарогі. Невыпадкова дарожная тэма гучыць даволі часта ў вершах. У адным прызнаецца: «Усе дарогі з дому і дадому, як вены і артарыі мае». Дарогі і сапраўды ў чалавечым лёсе, як своеасаблівыя вены і артарыі, па якіх пульсуе жыццё. Яшчэ ў студэнцкія гады ён напісаў верш, які адразу ўсхваляваў яго літаратурных калеу. Хведар Чэрня спадабаўся нашаму ўніверсітэцкаму выкладчыку, вядомаму паэту-перакладчыку Язэпу Семязону. Пасля нейкіх яго заўваг верш значна дапрацаваў, а потым ён быў надрукаваны ў часопісе «Беларусь», дзе па сумяшчальніцтве працаваў наш Язэп Ігнаціў. Хведар і прысвядзіў яго свайму настаўніку. Прыгадаю па памяці некалькі радкоў:

*Шар зямлі ў вітках дарог, гасцінцаў
Я сягоння параўнаць гатую
З галавой салдата-пехацінца,
Апаўтай стужкамі бінтоў.*

Паэтычнае параўнанне, ёмісты вобраз Зямлі не маглі не ўзрушыць былога франтавіка. Уяўленне чалавека з ужо іншага, маладзейшага пакалення было надта пераканаўчым і сугучным сталаму адчуванню.

Вершы паэтаў часцей за ўсё вырастаюць з іх слядоў на сцяжынах Бацькаўшчыны. А сляды трэба шукаць у родных мясцінах. Здаецца, і не так даўно мы з сябрамі і Надзеяй Анагольёўнай, сынам Алёшам наведаліся ў яго роднае Вішнева, дзе ён і вучыўся, і працаваў загадчыкам клуба. Была зіма і было холадна ў прасторнай зале Дома культуры. І ніхто не спадзяваўся, што столькі цяпла можа падарыць нам сама памяць і ўвага землякоў да свайго песняра.

Ён верыў у чалавечую даброту, меркай даброты вымяраў усё чалавечае і прасіў: «Не хачу, каб у часе былым прамаю даброту гаварылі». Першыя дзве кнігі яго так і называліся «Добрай раницы, людзі» і «Дабрэ свет». Вядома і неаспрэчна тое, што даброту чалавечую на нейкіх там вагах не ўзвжыш. Але калі яна ёсць, яе лёгка адчуць не толькі ў прызнанні чалавека, а нават у яго дыханні, позірку вачэй, нават — у маўчанні.

Свежа і прачула пісаў Хведар Чэрня і пра былога франтавіка, і пра свой кут, і пра сваё дзяцінства. Дык хто ж гэта будзе гаварыць пра яго даброту ў былым часе?!

І зноў жа спыніюся на радках, якія не магу не паўтараць услед за аўтарам:

*Будзем жыць.
Узыходзіць зара
І гарыць над зямлёй непагасна.
Мне ж якраз у дарогу пара.
Да людзей.
Дзень павінен быць ясным!*

Клопат пра нас усіх, хто жыве сёння пад гэтым небам, і пра тых, хто будзе жыць пасля нас, гучыць у працытаных радках. І адчуваецца ён ва ўсіх астатніх. Хай жа і гэтымі, і іншымі сваімі клопатамі ды адчуваннямі паэт застаецца з намі, жывымі! Таго, вядома ж, жадаў ён і сам.

Душу трымае дух...

Што такое лёс? Існуе ён ці не? На працягу стагоддзяў чалавецтва спрабуе знайсці адказ на гэтае пытанне. Меркаванні падыяляюцца: некаторыя лічаць, што выпадковасці невыпадковыя і гэта вышэйшая сіла, іншыя цвёрда ўпэўнены ў тым, што наш лёс залежыць ад нас саміх. Але як растлумачыць тое, што часам у наша спакойнае, спланаванае наперад жыццё можа ўварвацца такая падзея, якая прадвызначыць наступнае існаванне? Усе мараць сустрэць каханне, каб «адзін раз — і назаўсёды», але часта абставіны складаюцца супраць нас. Дзея сапраўднага, чыстага, шчырага кахання людзі павінны прайсці праз складаныя выпрабаванні, і не ўсе даходзяць да канца, кідаючы на паўдарогі.

У сваім творы «Дзіка архідэя» Зіновій Прыгодзіч паказвае, як адна сустрэча змяніла лёс двух людзей. Галоўны герой — Васіль Дзядзюля. Гэта летучынік, замкнёны ў самім сабе. Дзядзюля з дзяцінства марыў пісаць вершы, апавяданні, адлюстроўваць на паперы ўсе свае думкі і пачуцці, але яго літаратурныя спробы не былі ацэнены пісьменнікамі, якім ён адпраўляў свае творы, і таму герой вырашыў паступіць ва ўніверсітэт на біялагічны факультэт. Васіль любіць сваю працу: яго павяжае начальства, ён паспяхова абараніў кандыдацкую дысертацыю і атрымаў пахвалу ад вучоных. Усе свае сілы людзі герой аддае працы і навуцы, ён спрабуе збегчы ад рэальнасці, ад людзей, лічыць сябе нявартым чыёй-небудзь увагі. Аднак гэты сарамлівы, стрыманы чалавек пачынае змяняцца, калі ўпершыню сустракае Наталлю Кот — сваю поўную супрацьлегласць.

Наталля — чароўная, смелая, творчая асоба. Яна працуе журналістам у Доме прэсы і прыйшла ў Батанічны сад, каб узяць інтэрв'ю ў аднаго з вучоных. Спачатку Васіль паставіўся да дзядзюлі са скепсісам: «Журналістаў ён не любіў. Адрываючы ад работы, даймаючы рознымі тупымі пытаннямі, а пасля ўсё перабітаючы і напішучы такое, што часам бывае сорамна калесам глядзець у вочы». Не толькі прафесія Наталкі выклікала ў Васілі непрыязню: яе знешні выгляд уразіў сарамлівага, кансерватыўнага мужчыну. Паступова Васіль змяняе сваё меркаванне аб Наталцы: яна здаецца яму начытанай і разумнай. Агульным тэмамі для размовы вучонага і журналісткі сталі архідэя і літаратура. Васіль разумее, што хоча яшчэ раз сустрэцца з Наталкай, але саромеецца прызначыць сустрэчу, мяркуе, што ён не можа выклікаць цікавасць у такой прыгажуні.

Але лёс зноў зводзіць Наталку і Васілі. Старшы навуковы супрацоўнік і журналістка праводзяць разам усё больш часу і разумеюць, што пачынаюць кахаць адно аднаго. Увесь час іх атачаюць кветкі і прырода, што невыпадкава: прырода для З. Прыгодзіча судзіцца з такімі паняццямі, як любоў, творчасць, прыгажосць, радасць. Сярод экзатычных раслін, у Батанічным садзе, адбываецца першая сустрэча Васілі і Наталкі, у кафэ «Васількі» яны разам вячэраюць і даведваюцца больш адно пра аднаго,

і ў рэшце рэшт іх першая, і апошняя, рамантычная сустрэча адбываецца ў лесе, удалечыні ад чужых вачэй. Васіль і Наталля ўвасабляюць дзве душы, якія цягне адна да адной, дзве душы, саюз якіх блага-славіла сама маці-прырода. Яны павінны быць разам, павінны зрабіць жыццё аднаго шчаслівым, але гэтаму не наканавана адбыцца: Наталля замужам, у яе ёсць дачушка. Яна не можа пайсці ад свайго мужа, таму што ён дапамог ёй у складаных жыццёвых абставінах — і жанчына абавязана яму. Сэрца Дзядзюлі рвецца на часткі ад усведамлення таго, што іх з Наталкай гісторыя павінна скончыцца, ён пакутуе, таму што ўпершыню за шмат гадоў закахаўся і вымушаны адмовіцца ад сваіх пачуццяў. Апавяданне заканчваецца тым, што Васіль прыходзіць у кветкавую краму купіць падураўнак да дня нараджэння Наталкі. Ён дорыць сваёй каханай рэдкае каралеўскую архідэю і па твары дзядзюлі разумее, што ў іх яшчэ ёсць шанцы быць шчаслівымі разам.

Лаканічна, кранальна і душэўна Зіновій Прыгодзіч змог паказаць каханне Васілі і Наталкі. Аўтар не вызначае канчаткова лёс сваіх герояў: яны могуць перамагчы ўсе перашкоды і быць разам, або пакінуць барацьбу і застацца сябрамі. Акрамя пытанняў чалавечага лёсу і кахання, З. Прыгодзіч узнімае праблемы творчасці, мастацтва і літаратуры. Васіль Дзядзюля не змог раскрыць свой літаратурны талент і абраў для сябе іншы шлях, але лёс паслаў яму Наталку, якая нагадала, як важна марыць, быць шчаслівым, планваць сваё жыццё і ставіць мэты.

Праз асобу Васілі аўтар нібыта гаворыць нам, чытачам: «Верце ў сябе, не здавайцеся на шляху да сваёй мары! Усё залежыць толькі ад вас». Сціпласць і сарамлівасць у нейкай ступені, канешне, — добрыя рысы, але калі яны пачынаюць панаваць над чалавекам, тады непазбежна руйнуюць яго жыццё.

* * *

Вельмі часта можна пачуць выраз, што каханне можна сустрэць там, дзе не чакаеш. Падобныя жарты лёсу ўспрымаюцца намі даволі цяжка: «Як гэта каханне ўсяго майго жыцця пабачыць мяне ў непрасавай сукуцы ці ў спартыўным касцюме ў прадуктовай краме?» Але абставіны сустрэчы, як паказвае жыццё, не маюць значэння: калі лёс дорыць

табе гэтага чалавека, ты заўсёды будзеш для яго самай прыгожай і каханай. На жаль, не ўсе выпадковыя сустрэчы маюць шчаслівыя канцы, наадварот, даволі часта яны заканчваюцца балючым расстаннем, і сэрцы людзей ад самай смерці трымцяць ад горкіх успамінаў і ўсведамлення таго, што час не вярнуць і нічога ўжо немагчыма змяніць. Лёса-вызначальныя сустрэчы змяняюць людзей: пазбаўляюць іх розуму, здымаюць унутраныя забароны, кружаць галаву... Цікава даведацца: што робіць з людзьмі нечаканае каханне? Каб задаволіць цікаўнасць, я звярнулася да кнігі «Душа твая светлая» — і адказ на маё пытанне даў Зіновій Прыгодзіч у сваім творы «Ружовы туман».

Увясце: санаторый, вечар, паўночкая зала людзей, якія жадаюць танцаваць да позняй ночы... Сярод іх — звычайны мужчына Максім, у якога не ляжыць душа да падобнага баўлення часу, таму яму «назіраць за ўсім гэтым было і смешна, і няёмка». У адрозненне ад іншых пацыентаў санаторыя галоўны герой прыхае ў «Горнае паветра» з мэтай паправіць здароўе, адпачыць ад працы і людзей, таму яму больш падабалася быць у адзіноце, гуляць у парку альбо чытаць кніжку, а тое, што адбывалася на танцах, здавалася Максіму «фальшывым і пошлым». Маркотнаму мужчыну ўсё ж такі было з кім бавіць час ці проста пагаварыць на цікавыя тэмы. Гэтым чалавекам стаў сусед Іван Акімаў, «ўсмешлівы, прыветлівы мужчына сярэніх гадоў», які «хутка займеў ашаламляльны поспех сярод жанчын». Івана можна назваць донжуанам, таму што ён ведаў шлях да сэрца любой жанчыны, робячы прыгожыя кампліменты. Разам з тым неверагодная харызма Івана не падзейнічала на яго новую знаёмую — Ангеліну, з якой ён знаёміць Максіма падчас вечарыні.

Ангеліна і Максім адразу зацікавіліся адно адным, і дзядзючына зрабіла першы крок: запрасіла хлопца на танец. Пасля танца і доўгай размовы ў парку Максім і Алена (так называў дзядзючыну галоўны герой) развітваліся як даўня знаёмыя, якія сустракаліся ў мінулым жыцці. Наступны дзень маладыя людзі правялі разам у родным горадзе Алены.

Зіновій Прыгодзіч апісаў адзін сумесны дзень Ангеліны і Максіма ў Кіславодску. Аўтар зноў падкрэслівае, што прырода і вышэйшыя сілы аказваюць вызначальны ўплыў на чалавечы лёс і жыццё: знаёмства Ангеліны і Максіма адбылося ў санаторыі, яны з розных краін, ім адмерана правесці мала часу разам, але ў іх ёсць шанцы на шчасце. Прырода аякае іх пачуцці: менавіта ў парку, сярод дрэў і раслін, адбыўся першы пацалунак Максіма і Ангеліны. Аўтар даводзіць, што пачуцці яго герояў, як і расліны, могуць расці і потым даць свае плоды, могуць быць прыгожымі, наўнымі... Але ўсё сапсаваў ружовы туман, які збіў герояў са шляху. Ружовы туман у творы ўвасабляў шчасце, каханне, летучэннасць, але ён таксама і ап'яняў. Бо калі ружовы туман знік, тады Максім і Ангеліна адчулі, што ўсё паміж імі было не больш чым салодкі сон даўжынёй у сорак восем гадзін.

Кожнага з герояў чакае сваё жыццё, дзе не будзе месца выпадковаму каханню, і Максім разумее гэта, калі вызваляецца ад ружовага туману: «Жыва ўявілася, як на вакзале яго сустрэне, свеціцца ўсмешкай, жонка Наталля. І, напэўна, не адна, а з пяцігадовай нястухай-дачушкай». Пра сям'ю галоўнага героя мы даведваемся толькі напрыканцы твора, таму чытачы адразу могуць падумаць, што Максім здраднік, крывадушнік. Асуджаў мімалётныя інтрыжкі, лічыў гэта нізкім і пошлым, а сам на другі дзень знаёмства прызнаўся Алене ў пачуццях, з болей у сэрцы развітаўся з ёй на вакзале і паабяцаў вярнуцца.

Што гэта было: каханне ці інтрыжка? Зіновій Прыгодзіч не дае нам адказа. Магчыма, праз некалькі дзён ружовы туман пакінуў і Ангеліну. Яна, як і Максім, лічыць тры сорак восем гадзін толькі сном? А можа, дзядзючына захавала ў сваім сэрцы каханне і чакае, калі Максім вернецца да яе зноў? Можа, праз пэўны час Максіма адолеюць успаміны пра Ангеліну і ён вырашыць паехаць да яе, каб будаваць каханне і сумеснае жыццё? Нягледзчы на ўсё, пісьменнік зноў пакідае сваім героям права выбару, права на шчасце.

Дзіна МІЛЬКЕВІЧ,
студэнтка 2 курса спецыяльнасці
«Інфармацыя і камунікацыя»
факультэта гісторыі, камунікацый
і турызму Гродзенскага дзяржаўнага
універсітэта імя Янкі Купалы

Паслядоўны руплівец

У Выдавецкім доме «Звязда» пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь пачаўся свет зборнік біяграфічнай прозы Расціслава Бензерука «Сардэчны абярэг». Адзін з найстарэйшых пісьменнікаў Беларусі распавядае пра тых мастакоў слова, якія сустракаліся на яго жыццёвым шляху, з кім ён сябраваў, у каго браў урокі майстэрства.

Адкрывае кнігу «Сардэчны абярэг» апавесць-эсэ «Жыў на свеце дзед Васіль». Твор прысвечаны славутому беларускаму дзіцячаму пісьменніку Васілю

Вітку (1911—1996). Так складалася ў творчым жыцці Расціслава Бензерука, што менавіта Васіль Вітка сваім творчым прыкладам адыграў асаблівую ролю ў прафесійным станаўленні пісьменніка з Берасцейшчыны. Але не толькі асабістае, вядомае аднаму яму, успамінае аўтар апавесці-эсэ. Расціслаў Бензюк распавядае пра месца і ролю класіка беларускай дзіцячай літаратуры ў прафесійным станаўленні маладзейшых калег, на прыкладах адлюстроўвае прычыны свабоды Васілі Віткі, узроўень яго адказнасці ў працы над словам. Перагарнуўшы старонкі шчырага, удумлівага і разам з тым не перагружанага лішнімі

звесткамі аповеду пра аўтара «Азбукі Васі Васількіна», падумалася і вось пра што. Шкада, што нячаста цяпер выдаюцца кнігі таленавітага стваральніка беларускай літаратуры XX стагоддзя. Ды і ўся яго спадчына даўно патрабуе ўкладання і выдання поўнага збору твораў.

«Сардэчны абярэг» увабраў у сябе і яшчэ тры апавесці-эсэ — пра Івана Арабейку («Найбольш зямны»), Васіля Гадулку («Самотны анёл»), Анаголя Шушко («Святло сонечнай усмешкі»), шэраг нарысаў і эсэ. Сярод іх — і раздзел «Заўжды ў сорак першым...» (пра абаронца Брэсцкай крэпасці Алеся Махначы і брэсцкага падлетка

і пісьменніка Рамана Левіна, які прайшоў праз пакутнае полымля Вялікай Айчыннай вайны). Расціслаў Бензюк напісаў душэўныя, перажытыя творы пра тых літаратараў, хто быў і застаецца яму зразумелым, адкрытым і творами сваімі, і сваім жыццём. Кніга найперш прыцягальна шчырасцю, адкрытасцю аўтара і яго герояў.

Чытаючы пра пісьменнікаў, якіх выбраў у свае героі аўтар «Сардэчнага абярэгу», чытаеш пра само жыццё ў розных яго праехах. Кніга мае вялікае выхаваўчае значэнне. І далёка не лішнім будзе адкрыць яе на ўроках беларускай літаратуры. Асабліва ў школах Брэста

і Брэсцкай вобласці. Бо зборнік апавесцей, нарысаў, эсэ Расціслава Бензерука — гэта яшчэ і сапраўдны ўнёсак у беларускае літаратурнае краязнаўства. Аддаўшы амаль усе гады свайго жыцця Жабінцы, у гэтым невялікім раённым цэнтры ў яркую, шматгранную асобу вырас таленавіты чалавек, аўтар кнігі пра калег-пісьменнікаў.

Адметнасць нараджэння зборніка, пра які гаворка, яшчэ і ў тым, што сёння не так і шмат самі пісьменнікі пішучы пра калег па творчым цэху. Расціслаў Бензюк — паслядоўны руплівец на гэтай тэматычнай ніве.

Кастусь ХАДЫКА

3 люстэркам на «ТЫ»

Кожная з нас, жанчын, па сваёй прыродзе інтымнічае, вядзе размову з люстэркам. Толькі ўсе па-рознаму ўспрымаюць сваё адлюстраванне. Хтосьці бачыць жанчыну-маці, якой уласцівыя любоў, падтрымка, клопат, выхаванне, дапамога, ўрэшце, ахвярнасць. Перад іншымі паўстае жанчына-жонка, якая стварае хатні ачаг, утульнасць, парадак і чысціню, прыемную атмасферу і цяпло чалавечых узаемаадносін. Для астатніх гэта працаўніца, якой уласцівыя пачуцці адказнасці і гнуткасць у прыняцці рашэнняў, адыходлівасць і больш уважлівае стаўленне да дробязей. А што бачыць у сваім люстэрку жанчына-творца? Ёй падуладна ўбачыць жаночы твар сучаснай беларускай прозы.

Яе сапраўднае аблічча надзвычай выразна, без прыўкрас, перадалі розныя па мастацкім стылі адлюстравання жанчыны-пільменніцы Ясенія Аляксеева, Алена Брава, Святлана Бязлепкіна, Таццяна Дашкевіч, Таццяна Дземідовіч, Валяціна Драбышэўская, Вера Зеланко, Настасся Нарэйка, Ніна Рыбкі і Алена Стэльмах у кнізе жаночых навел і аповядаў «Размова з люстэркам» (2023) серыі «Сучасная беларуская літаратура».

«Размова з люстэркам» — гэта далікатная жаночая проза пра паўсядзённае жыццё. Аснова кожнага сюжэта — бытавая гісторыя, якая можа здарыцца амаль з кожным, і штодня. Там няма «герайн-адзіночак», якія ўдала спраўляюцца з усімі завіхроннямі і мігунсёй. Адметнасць аповядаў не ў пераадоленні нейкай сітуацыі, а ў тым, якія ўрокі герайні выносяць з яе і дзеліцца з чытачом. Нельга не пагадзіцца і з думкай старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алеся Карлюкевіча, які ва ўступным артыкуле «Выратавальнае кола паўсядзённасці» да гэтай кнігі адзначае, што «жанчыны застаюцца жанчынамі і імкнуцца прыўзняцца над усім светам, стараюцца аледзець, чаго варта іх сілы...», бо, на яго ж думку, беларускія пісьменніцы «вядуць свой пошук, выкладаюць на паверхню (прычым часцей робяць гэта даволі аголена, адкрыта) унутраны боль, тое, што мужчына не адразу заўважыць, знойдзёў жыццё».

Кожны аповед у кнізе жаночых аповядаў і навел — гэта эмацыянальная размова аб надзённых клопатах і трывогах, якія хвалююць менавіта жанчын. Па-свойску проста і нібы са знаёмых вуснаў ідзе расповед, быццам сустрэча з герайнімі была ўжо не першай, ты сам трапіў у гэтыя жыццёвыя (заўважым: умоўна не мастацкія) сітуацыі. Прывабляючы шчыры давер і сапраўднасць абставін, па-майстэрску намаляваны фон, урэшце, сама напасрэднасць светаадчування аўтараў, якая так удала перадаецца чытачу.

Творы напоўнены пачуццямі і эмоцыямі, яны да болю інтымныя, нібы ты павяваў у свеце іншага чалавека і знайшоў тое сакральнае, чым наталешыся сёння і заўтра. Гэта тое разумнае суразмоўніцтва, без павучальнасці і маралізатарства, якое ставіць перад табой выбар, дае магчымасць адчуць сваю САМАСЦЬ.

Асабліва ўражвае наведла «Размова з люстэркам» Настасі Нарэйкі. Балючая тэма трагедыі на

Чарнобыльскай АЭС стала пераломнай, бо жыццё ўжо не было ранейшым. «Чарнобыль — гэта выпрабаванне на трываласць, на дабро і зло, на шчырасць і фальш», — робіць выснову сама герайня. Але не Чарнобыль абвінавачвае Тоня, а толькі сябе. У тым, што яе душа запаўнялася «чорным камяком злоснай радасці», калі цяжарная сястра Таня (яны ж блізняткі) падала ў ногі і прасіла прабачэння. За праклёны, пасланыя ёй так несправядліва. Нельга не прасякнуцца пачуццямі герайні Тоні, якая спачатку жыве мроямі «лятаць, не крапаючыся зямлі», мае той самы шанц на шчасце — каханага, любімую сястру, сябе, а потым страчвае ўсё ў адзін дзень, пачуўшы гэтую лёсавызначальную халодную шасцёрку слоў «у вас ніколі не будзе дзяцей». Крапае душу пісьмо-аповед герайні Тоні да сваёй сястры Тані. Тое, што дало ёй спакой Тонінай душы і магчымасць адчуваць сябе паўнацэннай. Адно люстэрка, адны твары дзвюх родных сясцёр-блізнятак, а дзве розныя выявы. Які адбітак будзе пасля пакаяння?.. На роздум чытача.

Чытаем наступны твор. Навела «Скрыпка» маладога празаіка Ясені Аляксеевай сведчыць: памяць продкаў — як святая святых. Менавіта гэтая навела абуджае ўласны ўспаміны пра летні вясковы рай. Бо дзядуля са згадаю аповядаў вучыў герайню табліцы множання, асновам нямецкай мовы, браў яе на рыбалку і ў грыбы, рамантаваў з ёй матцыкл і чытаў кнігі. Але з кожным годам дзядуляна расла і ўсё радзей прыязджала да дзядулі па розных прычынах: першае каханне, экзамены, летняя праца, расстанне з хлопцам. Дзядуля захварэў («цяпер

мы не хадзілі на рыбалку і ў грыбы, матацыкл даўно быў прададзены, чытаць дзеду не даваў зрок, а гатаваць я навучылася лепш за яго»). Толькі адно заставаўся нязменным, жывым і трапяткім: «мая маленькая прынцаса» і магнітафонны запіс той самай бабулінай скрыпкі. Але і таго ў адзін момант не стала... пасля смерці. Таму аповядаў «Скрыпка» нагадала, як важна не забываць пра сваіх родных (сямейніку і землякоў), пра сваё «роднае карэнне» (гарэцкаўскі класічны матыў!). Тая бабуліна скрыпка — гэта сімвал памяці, непадробнай, незаплямленай, шчыmlівай. Захаваць бы яе толькі...

Бывае такое: калі закончыў чытаць нейкую кнігу, застаешся надоўга жыць у свеце герояў. Ты напоўнены думкамі, разважаеш: а як бы было, калі б героі зрабілі нешта інакш? Або што здарылася далей з іх лёсам?.. І сэрцам ты яшчэ там, з героямі. Такія кнігі хочацца не толькі чытаць, але і перачытваць. «Размова з люстэркам» — адна з іх, бо многія жаночыя навелы зборніка не проста напоўнены шчырымі сапраўднымі пачуццямі герояў, а яны жывыя, вядуць размову з намі, чытачамі, праз ЛЮСТЭРКА як адбітак сваёй самасці, свайго жаночага «я», урэшце, правакуюць да роздуму, запрашаюць да дыялогу.

Настасся ЛІСОЎСКАЯ,
студэнтка 2 курса спецыяльнасці
«Інфармацыя і камунікацыя» факультэта
гісторыі, камунікацыі і турызму Гродзенскага
дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы

Чытацкі дзённік
Навума Гальпяровіча

Ля цяпельца сапраўднай паэзіі

Гэтая кніга вершаў майго добрага таварыша і харашага паэта Алеся Жыгунова выйшла ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» ў 2009 годзе фантастычным па сённяшнім часах тыражом — 1500 экзэмпляраў. У зборнік «Ля цяпельца зары» ўвайшлі выбраныя творы з папярэдніх кніжак. Вершы, якія я чуў не раз падчас нашых сумесных выступленняў, якія па-майстэрску выконвае Алесь. Вершы, якія засталіся ў памяці і якія я магу цытаваць і сёння.

Алесь пачынаў ярка. Пра яго пісалі вядомыя крытыкі як пра надзею маладой беларускай паэзіі. А ён па-лаі заканаўчы фільмак БДУ паехаў на Глыбоччыну, ды і застаўся там, не парываючыся вярнуцца ў Мінск, уладкавацца, як некаторыя яго сябры і аднакурснікі, на працу ў часопіс ці выдавецтва. Але так звяная правінцыя не заглушыла ў ім яго самабытны голас, і хоць магчыма, друкаваўся ён у сталічных выданнях не так часта, але першая ж кніжка паэзіі «Матчына вышыванка» сцвердзіла, што ў беларускую літаратуру прыйшоў таленавіты творца. У кніжцы «Ля цяпельца зары» ёсць і вершы з гэтай кнігі ды іншых зборнікаў аўтара.

Па зборніку выбранага можна, як і ў любога сапраўднага паэта, прасачыць за працэсам яго сталення, калі пасля першых юнацкіх захопленых радкоў прыходзіць мудрасць і развага, сталее пачуццё:

*Пагавары са мной пра восень,
Пра лістапад і халады
І пра вятры, што ў снах галосіць,
Ляцільце няведама куды...*

Гэтая паэтычная восень шчодрая на свае дары:

*Мае грыбы другімі пазбіраны.
Ды і чужой я ўдачы крышкву рад.
Хаджу, у лес асенні закаханы,
А полечкі шапача лістапад,
Барвовы ўвесь, ён ішоць сваёй шапача,
А мне ўжо і такое ў галаве:
Мне аднаму ён распавесці хоча,
Як ён жыве і чым ён тут жыве...*

Чуць, што шапача лістапад, ці ж не гэта прызыванне паэта? Такіх шчыmlівых глыбокіх радкоў у кнізе няма.

У нашых з Алесем размовах ён не раз цытаваў некаторыя прачытанае ў аднаго з класікаў:

*«Я б запретил указом Совнаркома
Писать о Родине бездарные стихи».*

Што ж, сапраўды, высокае пачуццё — не трубы і не фанфары, барабанны пошчак, гэта сапраўдная мелодыя душы. І, пра што б ні пісаў паэт, гэта яго глыбокае пачуццё любові да родных мясцін, да сваёй зямлі:

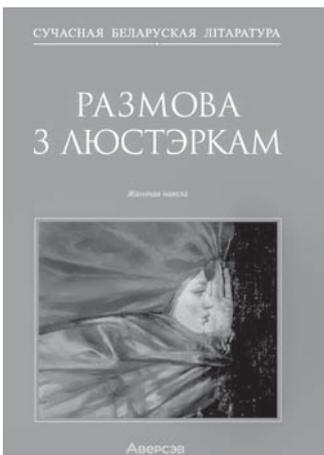
*Нібыта ў самы дзень апошні,
Нібыта ў самы першы дзень,
Я на палі гляджу і пошні,
Гляджу на сонца і на цень.
Я вучуцаю таямніцы
Такога дзіўнага жыцця,
І нараджэнне навалніцы,
І нараджэнне пачуцця.*

Мне падабаецца багацце беларускага слова ў аўтара зборніка. Яно ў Жыгунова не заяганае, а натуральнае, сапраўды беларускае. І справа не толькі ў філалагічнай адукацыі Алеся, ён пранёс у душы мову бацькоў і дзядоў з роднай Шклоўшчыны, узбагаціў яе падслуханымі словамі на блізкай яму Глыбоччыне, працуючы ў сельскіх школах раёна, падчас творчых камандзіровак, будучы супрацоўнікам раённай газеты.

Я не надта люблю слова «рыцар» у вызначэнні прыналежнасці творцы да сапраўднай паэзіі, мне больш падабаецца выраз Рыгора Барадуліна «падданы роднага слова».

І неабызкова палаць высокім агнём з іскрамі да неба, можна і стварыць сваё цяпельца, каля якога хочацца сагрэцца і пасядзець у роздуме і светлай самоце.

Пра гэта падумалася, калі я гартаў зборнік вершаў Алеся Жыгунова «Ля цяпельца зары».

Сузор'е мігаціць

Выйшаў з друку першы выпуск міжнароднага літаратурна-мастацкага альманаха «Літаратурнае созвездие», заснаванага Мінскім гарадскім аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Беларусі. У рэдакцыйны савет выдання пад старшынствам Міхася Пазнякова ўвайшлі Наталля Саветная, Тамара Кавальчук і Людміла Вараб'ева.

Аб'ём альманаха — 400 старонак. У ім прадстаўлены паэзія, проза, публіцыстыка і літаратуразнаўства, а гэта творы 62 сучасных пісьменнікаў Беларусі і Расіі на беларускай і рускай мовах.

Прэзентацыя альманаха адбылася ў Маскве (у Акадэміі рускай славаеснасці), у Мінску (у бібліятэцы імя Я. Купалы), а таксама на чарговым сумесным фестывалі беларускай і рускай паэзіі і песні ў Ялані Валгаградскай вобласці (Расія).

Павел КУЗЬМІЧ

Татцяна ДЗЕМІДОВІЧ

* * *

Аплятаюць, быццам змеі, правады
Жарсць палётаў, з нашых казак кладку.
Я пішу... і адчуваю, як і ты
Стаў залежным ад зямных парадкаў.

Гучных лёсаў захапляюць віражы
Манітор-ліхтарык рэжа вочы.

Матылі... Мы адкрываем свет чужы!
Міма нас рэальнасць ціха крочыць.

Ці то жарт? Па правадах бягуць шляхі,
А на нашых жылах — думак токі.
Дык пісаць у злую цемру не з рукі...
Кожны з нас — агенчык адзінокі!

Як старанна сеткавыя паўкі
Вытываюць нашых мрояў сокі.
І падманліва бягуць у сны радкі,
І знікаюць сэнсы слоў Высокіх.

* * *

Ты будзеш хадзіць па маім
мармуровым палацы...
І мучыцца будзеш, і выхады
з жалем шукаць,
І, як ледзяшы, на плячах твае
чэпкія пальцы;
Нямы пацалунак у скронь —
снегавая пячаць.

Прыкінешся Каем і з жалем
у распачы гнеўнай
Мне скажаш: «Даруй, я ў вясну,
але хутка назад...»

Ты — просты вандроўнік, а я, на бяду,
каралеўна,
І стане каменным навечна твай
кветкавы сад.

І час для мяне па-ранейшаму
будзе нязменным,
Трывалым і моцным убачыцца
кволы палац.
Ды вымеце сум, знясе боль парывам
імгненным
Вятрыска-гарэза, які ведаў праўду
пра нас...

* * *

Па вузкакалейцы надзей і няўдач
Імчацца-трасуцца жалезныя колы.
Я стала мудрэйшай,

Ці верыць у дзей
сталёвы цягач,
і сустрач выпадковасць?

На станцыях марна так доўга чакаць
І поўніць вагоны трывогай і жалем.
Праследуе дум маіх хуткая раць —
Ад безу іх вокны ў саставе
дрыжалі!

А шлях за туман — ці бяды, ці гульня?
Дарога-страла год адлічыць хвілінай.
І парай выходзіць жыцця мітусня,
Імкліваць застыне адзінай карцінай.

Дзецям вайны

Ля руін, схваўшых вас ад смерці,
Стынуць слёзы — талая вада.
Зруйнавалі градам кулі-чэрці
Дом, што аднаўлю нашчадкам я.

На «разбітках» вашай юнай песні
Крокаў мужных — моцная чарга.
Памалюся ля рыпучых вестніц
Дома, што вартую ічыра я.

Вы жылі так проста і сумленна —
З сонца ўсмейкай льецца цішыня.
Буду годным я і буду верным
Дому, што вартую ічыра я.

У глыбінях Памяці нятленнай
Мудрасць родных — мне надзей Свяча.
Бацькаў захаваю дар свяшчэнны
Ў доме, што вартую ічыра я.

Аляксандр БЫКАЎ

Цішыня

А за вокнамі — цішыня,
Дожджык чэрвеньскі церушыць.
Мы чакалі яго штодня,
Каб душу сваю астудзіць.

Падвялі мы ўжо колькі рыс,
Дзе і вартая праблісне...
Летуценняў і мараў стіс
У карткім згадаем сне.

Па-за межамі шумных трас,
Дзе не чутны нават званы,

Цішыня зноў бароніць нас:
І ад праўды, і ад маны.

Бабіна лета

Ой, і што за пагодка!
Гэта лашчыцца бабіна лета —
Быццам белая котка
На каленях Жанчыны й Паэта.

Чаго хочаш, мурлыка?
Мо душы ты даводзіш няўцешнай,
Што не трэба падлікаў,
Як камусьці не трэба і вершаў?

І спагады не трэба
Ад таго, хто рагоча таемна...
Што дазволіла неба —
Тое будзе і тое патрэбна!

Ой, і што за пагодка!
Гэта лашчыцца бабіна лета,
Як пужлівая котка
На каленях Жанчыны й Паэта.

Вялля

Куды б жыцця дарога не вяла —
Так безадказна роднае губляем,
І ў кожнага ёсць гэтка ж Вялля
І кладка, што з апошняга трывае.

Служылі мы і небу, і зямлі,
Скрышылі душы і стамілі сэрцы.
Аблокі над Вялляю паплылі —
З маленства таго даўняга, здаецца...

Грыбны верш

Ідзеш нястомна, як заўжды,
Зноў на грыбы, нібы па зоркі.
І не бяды, што ранак золкі
І нешта квояцца гады.

Шчэ верасень не адгарэў
І шле апошняю пяхоту.
Адзін спадзеў — на адзіноту,
І на зіму яшчэ спадзеў...

Душа

Як ёсць, да ўсяго прывыклі...
І ў гукаце новых эпох
Змянілі анёлаў крылле
На стогны зямных дарог.

Мы, зрэшты, нябачныя цені
Сярод перамог і параз.
І зорак далёкіх мігценне
Ніяк не залежыць ад нас.

Так ёсць. І не будзе іначай.
Заўсёды плаціць нам спаўна.

І слухаць, душа як плача —
Не спіцца калі давідна.

На Каляды

Завіруха завяе і сцішыцца
Пасярод незавершаных спраў,
І душы на рахунак залічыцца
Дзень чаровы, што моўчкі сканаў.

Ды за лесам самотным, за лядамі,
За шляхамі пакут і трывог,
Знаем, высьлее зорка Калядная,
І збяромся за стол далібог,

Каб ізноў, па народнаму звычайу,
Шчыра зычыць з багатай куці:
Хлеба й солі, вады крынічнае
І бязроднымі каб не сысці.

На Мядзельскім замку

Снежань. Зімы агледзіны.
Цісні мароз смялей!
Сцежка на Замак замечена —
Туды, дзе спакусны Змей,

Дзе каралевы Боны
Гарэзлівы чуюцца смех...
І быць дзе ў жыцці не ўлюбёным —
Гэта й па сёння грэх.

Дазволь

Ты мне дазволь па табе сумаваць
І не хаваць свой смутак —
Мне ўсё адно на імяткі не парваць
Памяці доўгі скрутак —
І ў мітуслівым натоўпе людскім,
Дзе не развезьць скруху,
Вылучыць голас, любви такі,
І з хваляваннем слухаць.
Дай мне прайсці па тваіх слядах
Сцежкай тваёй няроўнай.
Розны ў нас аказаўся шлях —
Памяць табою поўная.
Памяццю дай мне, няхай праз боль,
Высвейці нашы стрэчы.
Мне неразвжлівай быць дазволь,
Іны раз — недарэчнай.
Мы — у былога свайго рабы.
Рвуся з яго на волю,
Ды ўсё адно не магу забыць,
Нават калі дазволіш.

Расстанне

Не ведаю, ці ажыве касцёр
Пад прыскама, што попелам
прывірушаны.
Чыёю воляй мы ступіць прымушаны
Ў бязрадаснасці цёмны калідор,
Дзе ты адзін і мне ўжо быць адной?
Нічым не будзе гэты боль спатолены,

І стане ўсё бягучым і бясколерным,
Бо ічасце засталася за сцяной.
Яе мы збудавалі на вачах
З напрокаў цяжкіх і з абвінавачванняў,
Нібы нічога добрага не бачылі
Ні ў ясных днях, ні ў радасных начах.
Пакуль не наступіў яшчэ той міг,
Калі хвіліны ішчэ ўжо

не памянца,
Спытайся ты ў сваёй начной
бяссонніцы,

А ці не лепей нам было ўдваіх.
Няхай агонь кастра прагоніць дым,
Што засланяў да згоды нашай

падступы,
Пакуль ад нас адно аднога постаці
Не зніклі ў мутнай далечы зусім.

Мой свет

Мой свет немудрагелісты і просты,
Але трывалы, як сама Зямля:
Ствалы бярозак з белаю бяростам,
Вясною ў полі свежая ралля...

Патроху суцішаецца трывога,
Калі іду ў іштодзённы свой паход:
Знаёмая, у звільнах, дарога,
Узгорак утравелы, наварот...

Адно і тое ж, сэрцу дарагое
Ў малюнках явы і ў сюжэтах снюў.

Яно падмурак моцы і спакою,
Апора і аснова ўсіх асноў.

Мне добра ў гэтым коле небагатым.
Не хочацца ў далёка браць білет.
Спачатку — двор, ралля, бярозы, хата
І толькі потым — цэлы белы свет.

Каханне і любоў

Ёсць каханне, звычайна,
не вечны гасць.
Дзе даўжэй яно свеціць,
а недзе — меней.

І любоў у прасветленых душах ёсць —
Аніколі не гаснуць яе праменні.

Чым цяжэй мне пад гнётам ісці гадоў
Па майёй не заўсёды квяціцці долі,
Тым цяплей мяне грэе мая любоў.
Бо каханні мінаюць, любоў — ніколі.

Ёсць каханне на свеце. А ёсць любоў
Да Радзімы, да кожнай галінкі роду
І да тых дубовых старых слупоў,
На якія навесіў ічэ дзед вароты.

Час прыводзіць усіх да мяжы — не быць.
Ды пакуль не сышла я ў пясок ці гліну,
Буду лашчыць вачыма,
душою любіць
Гэта ўсё да апошняй сваёй хвіліны.

Галіна РАГАБАЯ

* * *

Калі хада становіцца павольнай
І ўзрост відаць не толькі на хадзе,
Калі ўжо твар ад думак грэшных, вольных
Усмейкай сарамлівай не цвіце —
Не млею ад ічаслівых прадчуванняў,
Твае пачуўшы крокі ля дзвярэй.
Калі ў чаканні кожнага спаткання
Не так трыпача сэрца, як раней,
Я думкі на вачах тваіх чытаю,
Бо імят спазналі разам на вяку —
Ці ты мяне кахаеш не спытаю,
А абаруся на тваю руку.

Ірына ТУЛУПАВА

Калі б хто сказаў Зои, што да разду-
маў пра жыццё яна спрычыніца б.

Ванна — самы неўладкаваны куточак
яе кватэры. Іншыя пакоі Зоя сям-так
прыбрала сама, пераклеіла на сценах
шпалеры, паклаўшы (зразумела, з да-
памогай майстроў) паркет, памяняўшы
старэнкія, яшчэ з савецкіх часоў, во-
кны на модныя пластыкавыя шкло-
пакеты.

Ідучы ж раніцай чысціць зубы альбо
ўвечары прымаць душ, моршчылася, як
ад броду. Хоць прыбіралася тут амаль
штодня, але ж адмыць замалюваную
кафлю не было ўжо анікіх сіл: старое
яно і ёсць старое. Крыны струменілі
ваду таксама без энтузіязму, адкруч-
ваць іх вентылі і стала цяжкавата: сям-
там з'явілася ці то ржа, ці то вадыныя
камень... Ды і проста заходзіць у ванную
даўно ўжо стала некамфортна.

Гэтая ванная і была доўгі час прычы-
най Зоінага трошкі прыгнечанага на-
строю, тут і нават адчаю. Сама ж веда-
ла: хочаш высветліць, якая гаспадыня ў
кватэры, зайдзі ў яе прыбіральню і ван-
ную. Калі там бедна, ніякія хрусталь-
ныя свечнікі ў гаспадыні і італьянская
плітка на кухні не ўратуюць.

Яна ж лічыла сябе спраўнаю ў гаспа-
дарцы. Таму, задумаўшы рамонт, Зоя
арганізавала амаль што кастынг бры-
гад-будаўнікоў. Балазе, аб'яў у інтэр-
нэце з прапановай зрабіць «усё пад ключ»
сустрэлася шмат. На розных сайтах
з неверагодна зямальнымі, фантастыч-
нага выгляду здымкамі, якія ілюстравалі
ўсе магчымыя варыянты пераўва-
блення ваннага пакою ў памяшканне
Зоінай мары, заклікалі наведвальнікаў
да дзялю.

Дзяўчына выпісала на паперку з дзя-
сятка тэлефонных нумароў і па чарзе
абзвоньвала кандыдатаў. Некаторым
адмаўляла адразу ж, калі чула цану
альбо проста не падабаўся голас: ча-
сам няўпэўнены, з бытаная гаворкаю.
«Хіба такі чалавек зможа нешта талко-
вае зрабіць?» — так думалася Зоі, і не-
беспадстаўна: чалавек працы закланічы
дакладна.

Некалькі менеджараў прыязджалі
ў кватэру: зрабіць неабходныя замеры
і скласці больш дакладны план работ.

Найлепшым з усіх прэтэндэнтаў па-
даўся Зоі абліцоўшчык-плітчнік Жэня,
які прышоў не адзін, а з сантэхнікам.
Напэўна, каб вырашыць, дзе будзе стаць
новая ванна і на якой вышыні гаспа-
дыня мяркуе ўстанавіць новыя
змяшальнікі. Саіскальнікі былі, па ўсім
відаць, яшчэ і равеснікамі Зоі, таму
спадзявалася на паразуменне, лёгкасьць
зносін і што працаваць яны змогуць
хутка і добра.

Гаварыў Жэня няшмат, і ўсё па спра-
ве. Сантэхнік Віталь дык і зусім маўчаў.
А Зоі якраз і спадабаўся такі і дзеляў
падыход ды ўпэўненасць у сваіх сілах.

За свае няпоўныя трыццаць Зоя паспе-
ла ўжо пераканана: чалавек, які шмат
гаворыць, пераспаючы маналог спе-
цыяльнымі тэрмінамі, як правіла, пра-
цаваць не ўмее. Праसेцкі закланічыны
твар Жэні з адной толькі зморшчынкай
на лбе як бы гаварыў: усё зробім лёгка
і дыхтоўна, для хвалявання няма
прычыны. Заўвагі і пажаданні гаспадыні
ён слухаў, не перапыняючы яе: маўляў,

гавары, што хочаш і колькі хочаш,
а я сваю справу ведаю.

Нечаканае пачалося ў першы ж дзень
працы. Прыехалі работнікі не ў васьм
гадзін раніцы, як спадзявалася Зоя, і на-
ват не ў дзевяць, калі ўжо дазваляецца
грукатаць без рызыкі наклікаць на сябе
гнеў суседзяў, а ажно а палове дванац-
цатай. Гэтаксама ўпэўнена, як учора
расказаў пра неабходныя работы, сён-
ня Жэня з парога запытаўся пра сва-
боднае месца ў халадзільніку. Маўляў,
яны з напарнікам узялі з сабою ежу на
абед, трэба каб не скісла. Зоя, трошкі
збянтэжаная папярэднімі развагамі пра
неабходную гасціннасць і пра тое, ці
варта ёй карміць нанятых работнікаў,
выдыхнула: яны сябе самі забяспечаць.
Трошкі сісннуўшы сваю ўнутраную
прасторы, не даючы волі іншым дум-
кам — пра сіціпласць і яе межы (сама
Зоя не рызыкнула б у чужых людзей
пытання пра халадзільнік, засаромела-
ся б), пасля нядоўгай паўзы прапанавала
свабодную паліцу. А і праўда, трэба ж
хлопцам паесці! Галоўнае, каб нічога не
адцягвала ад працы.

— А дзе тут у вас кураць? — ветліва
запытаўся Жэня, як толькі прынёс і раз-
мясціў па ўсіх кутках віталіні і пасярэ-
дзіне яе інструмент для працы. Яго было
шмат, і, аглядаючы прынесеныя прыла-
ды: пліткарэз, пустыя ведры, пыласос,
нейкія аначы, драбіны і яшчэ нема-
ведама што ў мяшках, Зоя зніжавала.
Інструмент не толькі красамоўна га-
варыў пра тое, што ім карысталіся, а
быццам крычаў, прасіў, каб яго памы-
лі. Прымаючы як належнае і гэта, Зоя
зноў запыталася ў сябе, ці варта было
распачынаць «будоўлю».

— Дык дзе ж можна курыць? — да-
стаючы цыгарэту з новага пачка, Жэня,
здаецца, збіраўся прыкуруць тут жа,
у віталіні.

Зоя не курыла сама, але бачыла, што
суседзі спускаюцца нават з высокіх па-
верхаў і выходзяць пускаяць дым на двя-
ры. У пад'ездзе нікацінавага паху не ад-
чувалася.

— Мы ж не находзімся столькі! — абур-
рыліся работнікі, зірнуўшы на балкон.

— Там кветкі, туды не пущу! —
нязлосна, на ўсмешцы запярэчыла Зоя.
Невядома чаму, ёй у гэты момант пада-
лася, што сказала не так, як хацелася,
вялі і невыразна, і ўсмешка не змякчыла
сэнсу сказанага, а, наадварот, акцэнта-
вала адмоўнае, што пачынае прарастаць
паміж ёй і імі.

З балкона дзяўчына бачыла, як аблі-
цоўшчыкі закурывалі на парозе перад
пад'ездам і, відаць, яшчэ доўга, пускаю-
чы дым у аблокі, абмяркоўвалі першую
нечаканую забарону для іх.

Вярнуўшыся на паверх, Жэня і Віталь
працягвалі аглядацца.

— А можна карыстацца вашым чай-
нікам? — Упэўнена падыходзячы да
пліты, пацікавіўся «брыгадзір». — Мы
кавы вып'ем, у роце перасохла.

Яны размясцілі свае кубкі якраз па-
сярэдзіне стала, тут жа выставілі слоікі
з кавая і цукрам, сподачкі. Так што для
Зоі і яе філіжанкі месца на стале ўжо і не
засталося. І хоць не збіралася яна з не-
знаёмцамі чаюваць, чарговы раз адчула
няёмкасць.

Не, людзі без комплексаў беспамылко-
ва знаходзяць прастакоў, якія своечасо-
ва не дадуць ім адпор, а будуць прыці-
шана змагацца са сваёй безнадзейнай
ветлівасцю.

«Можна, я доўга жыла адна і адвекла
ад усяго гэтага?» — у думках папрака-
ла сябе дзяўчына, дзівячыся, як спыт-
на работнікі адваёўвалі метр за метрам
яе тэрыторыі і пазіцыю за пазіцыяй

Рамонт

Апавяданне

ва ўнутраных перакананнях. Ёй, худра-
лявай паненцы ростам метр пяцьдзесят
восем, пакоі падаваліся прасторнымі
і шырокімі, а тут раптам звужаліся і за-
хламіліся. І ці справа толькі ў квадрат-
ных метрах?

— А дзе нам можна пераапрацу-
ца? — густыя і доўгія вейкі Жэні так
безабаронна-бесклапотна міргалі, што
Зоя зноў напакнула сябе. А і праўда,
чаму яны павінны туліцца ў ваннай
пакоі? Там трэба працаваць. Магла б
падрыхтаваць для іх гасціню...

У галаве мільганула думка, што нешта
ўсё ж не так. Ааналіз сітуацыі напрош-
ваўся, ды не было калі. Майстры патра-
бавалі ўвагі, пыталіся пра зэдлік, інстру-
мент, табуэртку, падручны матэрыял.

Калі хлопцы занялі кухню і віталіню,
падабралі пасля кавы, расчырвенеліся
і нават пачалі выхваляцца. Маўляў, бы-
вала, і не такія пакоі ўпрыгожвалі, і раз-
гарнуцца было дзе, а гаспадары давалі ім
далкам усё жылое памяшканне. Нават
пакідалі ключы. Таму што яны — тален-
ты, а таленту патрэбна прастора!

«Можна, хто і адважаўся на тое, каб
пакінуць ключы зусім незнаёмым лю-
дзям», — разважала Зоя, адчуваючы,
што яна і работнікі зусім парознаму
ўспрымалі іх вымушанае суседства-
ўспрацоўніцтва. «Хутка яны ўсё зробіць
і назаўсёды сядуць!» — супакойвала сябе
дзяўчына. Ужо некалькі дзён прайшло,
як яна засталася без ваннай і душа.

«Майстры» тым часам складалі спіс
неабходных закупаў: акрамя сантэхнікі
і пліткі трэба было набыць яшчэ клей,
тынкоўку, цвікі, самарэзы, мяшкі для
смецця, кілісы для пліткі, пэндзлікі,
мятлу, будаўнічыя пальчаткі... Спіс
атрымаўся вялізны, і грошай спатрэбі-
ца нямала.

— Мы самі ўсё закажам, вам прывя-
зучу адразу ж! — па-змяюніцку падмірг-
нуў Жэня. — У мяне ёсць у інтэрнэ-
таме знаёмцы. Не сумнявайцеся, гаспа-
дыня! Усё будзе ціп-топ!

Хлопцы паабедалі, выпілі кавы, пера-
курывалі, яшчэ выпілі кавы і... паехалі да-
хаты. Прывезеныя слоікі, талеркі, кавы
так і засталіся на непрыбраным стале.
Першы працоўны дзень скончыўся.

Другі пачаўся з дастаўкі. Прывезлі
ажно 10 (!) мяхоў тынкоўкі. Зоя жах-
нулася: куды столькі? Пакой паўтара
на паўтара метры — калі выраіноў-
ваць сцены, дабаўляючы сантыметрамі
таўшчыню, то туды нават увайці будзе
проблематычна. Але майстроў, падобна,
гэта не цікавіла. Іх задача — выканаць
агавораны аб'ём работ. Што стане з па-
коем — справа іншая.

Пакуль напарнік разглядаў дастаўле-
ныя матэрыялы, Жэня доўга і, з яго
пункту гледжання, кампетэнтна тлумачыў
Зоі перавагі сучасных тэхналогій.
Гаварыў без пералыку, не даючы маг-
чымасці задаць пытанні. Пераконваў
гаспадыню, што так, як зробіць яны,
не зможа нішто.

Ну вось, пачалося «красамоўства»,
з сумам констатавала гаспадыня. Па-
мылілася, відаць, выбіраючы брыгаду.
Нішто так не спускае, як беспрадмет-
ная балбатня ні аб чым.

— А пальчаткі? — абурывы напарнік,
звртаючыся да Зоі. — Чаму вы іх вы-
краслілі са спіса? Як жа мы будзем пра-
цаваць? У мяне за адзін заказ дзве пары
зношваецца!

Зразумела, Зоя нічога не выкрэсліва-
ла. Напэўна, нешта не дагледзела служба
дастаўкі.

«За што ж тады плата бярэцца?» —
дзяўчына наўздагон вуснай дамоўе
з майстрамі шукала неагавораныя пун-
кты. Грошы за працу яны запатрабавалі

вялікія. Зоя не таргавалася, разумею-
чы фразу «пад ключ» вельмі дакладна.
І спадзявалася, што пазбегне клопатаў
пра спадручныя матэрыялы. Яна нават
не дапускала, што агаворваецца толькі
аплата працы выканаўцаў.

Насамрэч, усе непаразуменні — ад
недагаворанасці.

Пальчаткі сталі апошняю кропляю
ў келіху Зоінага цярдзення.

— А можа, вам пыласос прафесійны
купіць? Што вы так мала просіце? —
выбухнула дзяўчына і сама спалохалася
сваёй бесцярпымнасці. Навошта яна
так? Мяжа ў чалавечых узаемаадносінах
вельмі тонкая. І важна не кінець фразу,
якая не даць павярнуць назад. Хаця
ёсць моманты, калі бакі гавораць адно
аднаму ўсё як ёсць, нават у больш жор-
сткай форме. І ніхто не круйдзіцца.

Майстры выпілі кавы, пакурцілі ў ру-
кавы цыгарэты, паабедалі — гэта быў іх
абавязковы рытуал. І паехалі дадома.

Трэці працоўны дзень прынёс навіну.
Аказалася, хлопцы прыехалі збіраць
інструмент, бо працаваць больш не бу-
дуць. «Каб ніхто не круйдзіўся», — па-
тлумачыў Жэня.

Напарнік павольна збіраў інструмент,
а Жэня ўсё хадзіў і хадзіў за Зоі і мар-
мытаў нешта пра дызайнерскія рашэн-
ні, якія яны планавалі рэалізаваць у
ваннай, пра дарэгія і прыгожыя рэчы,
што можна было б заказаць яшчэ для
аздаблення інтэр'еру, пра тое, што не
варта круйдзіцца...

«Пэўна, чакаюць, што папрашу іх за-
стацца. І тады яны яшчэ больш узні-
муць цану, запатрабуюць пальчаткі, па-
ставяць свае кубкі на стол...»

— Не буду вас затрымліваць, — ла-
канічна прамовіла Зоя. І адчула, як хут-
ка вярнулася да яе страчанага душэўнага
раўнавага. Стала свабодна і ўтульна.

На наступны дзень яна запыталася
ў мамы пра майстра, які дапамагаў той
зрабіць рамонт на кухні, дазванілася
і запрасіла да сябе. Прышоў дзядок
гадоў каля шасцідзесяці. Зняў чаравікі
ў тамбуры, куртку пакінуў у куточку
ў віталіні. Паглядзеў на ваннай пакой,
падзвіўся з гары заказанай і непатрэб-
най тынкоўкі і ўзяўся за працу. Клаў
плітку адзін, ціха і спакойна. Быў удзяч-
ны, калі Зоі раз-пораз запрашала яго на
чай з бутэрбрэдамі. Ціха і спрытна ўста-
навіў мойку, абліцаваў сцены пліткай,
нават прыступку, каб зручнай залазіць
у ванну, зрабіў. Дзіўна, але з кожным яго
крокам кватэра становілася большай,
як быццам праступаліся нябачныя сце-
ны. А ўсяго толькі абнавіў інтэр'ер. Са-
праўдны ўмелец! Якія розныя бываюць
майстры!

Калі Зоя напоўніла новую ванну ва-
дою — яна аказалася празрыста-бла-
кітнаю. Аказваецца, старая ванна не
перадавала ніякіх колераў і адценняў,
ад якіх дзяўчына за доўгі час адвекла.
Са здзіўленнем адзначала, што і ма-
ленькі «хрушчоўскі» пакойчык можа
стаць жаданым куточкам для адпачы-
нку. З задавальненнем расслабілася, ад-
чула, як вада змывае ўсё лішняе, што
непатрэбным цяжарам легла на плечы.
Амывалася цела, прасветленыя думкі
лёгка кружылі галаву.

Ванны пакой з'явіўся новымі свечлі-
нікамі, люстраной шафкай, латуннымі
змяшальнікамі. І ад гэтага рабілася хо-
раша, выспівала ўпэўненасць, што і ва
ўсім далейшым жыцці не прадбачыцца
аніякіх непрыемнасцей і перашкод.

Насамрэч, жыццё не варта сціскаць
да памераў, якія хтосьці намерыўся вам
дыктаваць.

Жыццём трэба наталіцца, а не марна-
ваць яго.

Не без загадак

Чэрвеньскія памятнаы даты **Русскія пісьменнікаў** — Аляксандра Пушкіна і Ганны Ахматавай — падахоцілі больш уважліва прыгледзецца да аркушаў раней перагорнутай, але на нейкі час пакінутай без увагі архіўнай спадчыны. Без замаху на пафаснае, хоць і пастфактнае, прысуджванне да літаратурнай класікі — з мэтай выявіць штосьці новае ці прапанаваць свежы ракурс погляду на эпоэды ўласна беларускай юбілеяны.

У фондзе старадрукаваных выданняў і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа НАН Беларусі зьярае на сябе ўвагу рэдкі мініяцюрны зборнік (11,3 x 8,5 см) прадстаўніцы Сярэбранага веку рускай паэзіі — «*Anno domini MCMXXI*», які засведчыў не толькі вежавы этап у творчасці аўтара, але і злом гістарычных эпох (выразная скіраванасць на малітоўнасьць еўрапейскага Сярэднявечча і Адраджэння), зафіксаваны нават у выхадных рэпрэзентацыйных кнігах.

Месяца выдання — Пецярбург (а не Петраград); да таго ж выдавецтва «*Petropolis*». На вокладцы 1922 год, на тытульнай старонцы 1921-ы. На дзень мінулы ківаюць нават зменены адрасы друкаванага слова Паўночнай сталіцы: «Отпечатано в 15-й Государственной типографии (бывш. Голике и Вильборг) в октябре 1921 года под наблюдением В. И. Анисимова...»

Ехегі monumentum

Першы вопіс фонду № 17 «Максім Лужанін» налічвае 2577 адзінак захавання. Паэт, празаік, публіцыст, сцэнарыст. Лужанін-перакладчык агучыў па-беларуску асобныя творы Гогаля, Грыбаедава, Радзішчава, Шолахава, Буніна, Маякоўскага.

У ранейшым прыватным зборы зберагаліся газетныя выразкі, часопісныя

старонкі з майскіх і чэрвеньскіх нумароў «ЛіМа», «Звязды», «Полымя» за 1949 год — пераклады з А. Пушкіна. Пачытаем некалькі хрэстаматыійных строф у выкананні прызналага майстра слова:

«Да А. П. Керн»

*Я помню дзіўнае імгненне:
Перада мной паўстала ты,
Як пралятаючае сненне,
Як геній чыстай пекнаты.*

*Праз боль і смутак невымоўны
За безразважнай мітуснёй
Мне чуўся голас твой чароўны
І мілы воблік сніўся твой. <...>*

***

*Я вас кахаў; быць можа, мімаволі
Каханья жар у сэрцы не пагас;
Няхай яно вас не трывожыць болей;
Я не хачу нічым засмучваць вас.*

*Я вас кахаў бязмоўна, адзінотна,
То боязь чуў, то рэўнасць знаваў;
Я вас кахаў так шчыра, так пяшчотна,
Як дай вам бог, каб іншы пакахаў.*

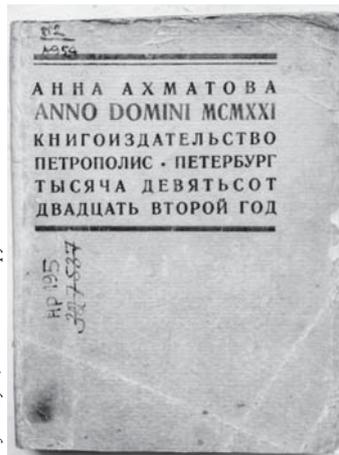
Перастварэнне слаўтага верша «Помнік» пасля публікацыі 1949 г. на старонках «Звязды» (5 чэрвеня) і «Полымя» (№ 6) праз дзесьць гадоў прагучала на біс у беластоцкай «Ніве» (7 чэрвеня 1959 г.).

Два крылы

Да фонду № 17 ЦНБ НАН Беларусі далучаны матэрыялы Яўгеніі Пфляўмбаўм, спадарожніцы жыцця Максіма Лужаніна. Два пераклады з Ахматавай («***Вее вецер лебядзіны...», «***Мы з табою, друг мой, не падзелім...») — сведчанні яе творчай ладзцы ў юбілейную скарбонку 1964 года:

***

*Вее вецер лебядзіны,
Неба сіняе ў крыві,*

з фонду ЦНБ НАН Беларусі.

Зборнік Г. Ахматавай. 1921 г.

*Надыходзяць гадавіны
Першых дзён тваёй любві.*

*Ты мае раскідай чары.
Як вада, плылі гады
Ды цябе яны не стараць,
Ты такі, як быў тады.*

*Толькі даўнасьці крыло —
Супакойнае чало.*

Паводле архіўных сведчанняў, да ахматаўскага слова зьяртаўся і Максім Лужанін:

***

*Па-над кузні за ваколіцай
Удымаецца дымок.
Зноў са мной, тваёй нявольніцай,
Ты ніяк пабыць не мог.*

*Не рвануся наўздагонку я,
Загусае змроку цень,
І кладуцца промні тонкія
На нязмятую пасцель.*

Вінікі праверкі гадоўнасьці пераставальнага п'яра суправаджаюць каментары, якія выходзяць на значна большы творчы абсяг: «Гэта, як гавораць зараз, у першым чытанні, пераклад радкоў Ахматавай. Блок Гумілёў, Ахматава так і не перакладзены ў нас. Толькі паварушаны няўмелымі рукамі. А да П'ятаевавай падступіцца страшна. Але і на яе знойдуцца Спрыччаны і Паповы. Як на Багдановіча».

Выдавецкае вока, чытацкая любю

У біяграфіі Я. Пфляўмбаўм вядомы факт, што ў 1935—1945 г. яна працавала ў Маскве рэдактарам Абароннага дзяржаўнага выдавецтва («Оборонгиз»). Але зместавага нападзнення гэтая канстатцыя практычна не мае.

Чатыры моцна пажоўклыя аркушы з рукапісамі вершаў Г. Ахматавай 1924—1945 г. з абодвух бакоў не могуць не прыпыніць увагу і спарадзіць шэраг пытанняў. Вядома, сенсацыйнай была б прыналежнасьць аўтографу самому аўтару. Эрэшты, не зашкодзіла б гэтаклагічная экспертыза.

Некаторыя тэксты закрэслены, ёсьць рукапісныя паметкі, дапіскі і заўвагі неўстаноўленых асоб. Відавочна, вялася рэдактарская падрыхтоўка нізкай вершаў да друку. Нешта *выкасоўвалася* (любімае слоўка М. Лужаніна) сінім алоўкам. Можна меркаваць, да гэтай працы так ці інакш была далучана рэдактар Я. Пфляўмбаўм. А што гэтыя аркушы, захаваныя праз многія дзесьцігоддзі, былі вельмі важныя для яе — тут і сумняўца не даводзіцца...

Творчыя крылы судакранаюцца: праз пераклады, працу з рукапісамі, чытацкі дотык да друкаванага тэксту. Таму і літаратурная класіка нас нязьмена краане і заахочвае да ўласнага палёту.

Мікола ТРУС,
кандыдат філалагічных навук

Прыхільнікам спадчыны Васіля Быкава

«Васілёк у жыцце Беларусі» — пад такой назвай у ДOME Валянціна Таўлая Лідскага гісторыка-мастацкага музея адкрылася часовая выстаўка, прысвечаная 100-годдзю з дня нараджэння народнага пісьменніка Беларусі Васіля Быкава. У ДOME-музеі 19 чэрвеня, у дзень нараджэння класіка беларускай літаратуры, сабраліся лідскія творцы.

У экспазіцыі можна пабачыць асабістыя рэчы Васіля Уладзіміравіча Быкава, якія захоўваліся ў хатнім архіве сына пісьменніка таксама Васіля (Васільвіча) у Гродне. Яны былі перададзены падчас сустрэчы на яго кватэры аўтару гэтых радкоў, тады студэнту, але ўжо супрацоўніку лідскага музея. Было гэта 12 снежня 2012 года. У той дзень было ўзята інтэрв'ю ў сына знакамітага пісьменніка, змешчанае ў матэрыяле «Дар бацькі нікому не перадаўся» (газета «Звязда», № 208 (27573) за 2 лістапада 2013 г.). І вось надышоў момант пазнаёміцца з арыгіналамі, тымі рэчамі, якімі ў свой час карыстаўся народны пісьменнік Беларусі. А гэта запісныя кніжкі В. Быкава з чарнавымі рукапіснымі накідамі да твораў, якія нідзе не друкаваліся (да рамана «Лесвіца» і інш.), рэдакцыйныя лісты-адказы Васілю Быкаву, ручка, якой карыстаўся пісьменнік, яго пасведчанне дэпутата Гродзенскага абласнога Савета дэпутатаў працоўніка БССР ад выбарчай акругі № 225, запрашальны білет на вечар, прысвечаны 50-годдзю з дня нараджэння пісьменніка.

Таксама можна было ўбачыць шэраг фотаздымкаў, якія ў свой час перадаў лідскі журналіст Аляксандр Жалкоўскі. На іх — сустрэчы В. Быкава ў складзе з дэлегацыі ў 1975 годзе, куды ўваходзілі таксама Р. Бардулін і кіраўніцтва саўгаса Тарнова Лідскага раёна; паездка ў Ліды на сустрэчу з вучнямі СШ № 8 у лютым 1976 года. Ёсьць фотаздымак 1973 года, на якім Васіль Быкаў у Лідскім краязнаўчым музеі, дзе разам з пісьмен-

нікам не менш вядомыя Рыгор Бардулін і Генадзь Бураўкін, дырэктар музея Яўгенія Брэйва. Ёсьць і здымак, на якім адлюстравана сустрэча з пісьменнікамі ў Гудзевічах (Мастоўскі раён) у маі 1967 года, якую арганізавалі Аляксей Белакоз і рэдакцыя раённай газеты «Зара над Нёманам», дзе прысутнічаюць Валянціна Жалкоўская, Аляксей Пяткевіч, Данута Бічэль, Вера Белакоз, Аляксандр Жалкоўскі, Аляксей Белакоз. Усё гэта было вырашана паказача наведвальнікам, прыхільнікам спадчыны сёлетняга юбіляра.

Да ўвагі тут прадстаўлены стосы матэрыялаў і кніг, якія былі падпісаны куратару выстаўкі і аўтару гэтых

радкоў сынам пісьменніка, былым дырэктарам музея Васіля Быкава ў Гродне Мікалаем Мікалаевічам Мельнікавым і інш., а таксама серыя кніг, укладальнікам якіх з'яўляецца даследчык жыцця і творчасці В. Быкава Сяргей Шапран.

Так, сярод прысутных на мерапрыемстве былі і тыя, хто меў магчымасць сустрэцца з класікам. Яшчэ ў студэнцкія гады кансультаваўся ў яго лідскі пісьменнік Уладзімір Васько. Ён з цікавасцю распавёў прысутным пра тыя шчаслівыя моманты. Дарэчы, лідскі творца неаднаразова дзяліўся гэтымі ўспамінамі ў мясцовай прэсе і ў сваіх кнігах. Захавалася ў яго і перапіска з В. Быкавым, а менавіта пісьмы, якія датуюцца 20.01.1966 г. і 18.09.1973 г. Іх, між іншым, У. Васько перадаў у фонды музея, і яны таксама знайшлі месца на выстаўцы. Так, доказам таго, што ў свой час адбываліся паміж імі сустрэчы, стаў урывак з аўдыякнігі ўспамінаў «Доўгая дарога дадому» ў выкананні самога Васіля Быкава.

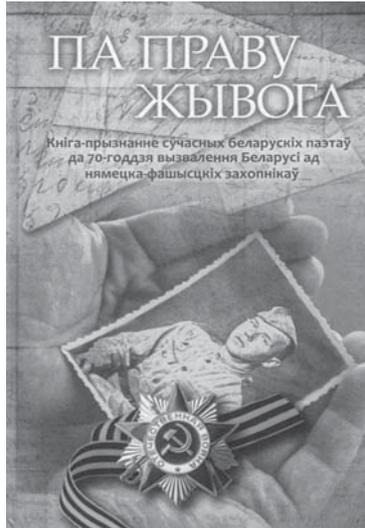
З народным пісьменнікам Беларусі ў свой час былі знаёмы лідскія літаратары Міхась Мельнік, Аляксей Бурак, Ларыса Канчэўская. З іх успамінамі, ліставаннем з народным пісьменнікам таксама можна пазнаёміцца на выстаўцы.

Трэба зазначыць, што шматлікія мерапрыемствы ў гэтым годзе праходзяць у рамках 80-годдзя з дня вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Васіль Быкаў — адзін з тых, хто набліжаў Перамогу, вызваляў землі ад варажых нашэсцяў, аб чым напісаў нямала мастацкіх твораў. І таму выстаўка, якая разгарнулася ў ДOME Валянціна Таўлая, актуальная.

Аляксей ХІТРУН,
навуковы супрацоўнік
Лідскага гісторыка-мастацкага музея
Фота аўтара

Сімвалічны зямны паклон

Чытачы ўвогуле нячаста святкуюць юбілей кніг. Гэта адбываецца, калі выданне стала неад'емнай часткай жыцця, як блізкі сябар ці родны чалавек. Менавіта таму ў гродзенскай сярэдняй школе № 12 імя В. В. Бабко адзначылі 10-годдзе кнігі «Па праву жывога» (Мінск, выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі», 2014. Укладальнік Т. Ф. Рослік).

Выход так званай кнігі-прызнання сучасных беларускіх паэтаў быў прымеркаваны да 70-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. На старонкі тэматычнага выдання разам з творами аўтараў з усёй Беларусі трапілі вершы сучасных паэтаў з Гродна і Гродзенскай вобласці — Людмілы Кебіч, Браніслава Ермашкевіча, Пятра Сямінскага, Анатоля Апанасевіча, Мар'яна Дуксы, Алены Ручкай, Людмілы Шаўчэнкі, Галіны Самойлы, Віктара Куца, Рыгора Гармаша і іншых.

На працягу дзесяцігоддзя кніга жыве, чытаецца, яна запатрабавана ў гродзенскіх школах, дапамагае моладзі спасцігаць навуку любові да Радзімы, выхоўваць увагу і павагу да трагічных і гераічных старонак гісторыі. З дапамогай пранікнёных радкоў ваенна-патрыятычнай лірыкі хлапчужы і дзяўчаты адчуваюць боль беларускай зямлі, якая апынулася пад фашысцкай акупацыяй, і радасць гераічнага вызвалення нашага краю

арміяй адзінага савецкага народа. Значны асветніцка-выхаваўчы эффект ідэйны змест кнігі набывае ў нашы дні, калі Беларусь святкуе 80-годдзе вызвалення ад фашысцкай навалы. Гэтае лірычнае прызнанне, сімвалічны зямны паклон паэтаў падзвігу воінаў-вызвалцеляў з'яўляецца і прызнаннем неабходнасці максімальнай кансалідацыі беларускага грамадства.

Шмат гадоў вучыць гродзенскіх школьнікаў цаніць добрую кнігу Алена Віталіёўна Ручка, літаратуразнаўца,

заслужаны настаўнік Беларусі, член Саюза пісьменнікаў Беларусі, педагог-метадыст з паўвекавым стажам. У СШ № 12 Алена Віталіёўна ініцыявала і рэалізавала ўжо цэлы шэраг творчых праектаў для старшакласнікаў. Мэтамі гэтых праектаў з'яўляюцца папулярнызацыя сучаснай айчынай літаратуры, знаёмства з творчасцю пісьменнікаў-землякоў, пашырэнне чытацкага кругагляду моладзі, накіраванне яе творчай энергіі ў стваральнае рэчышча. Як тлумачыць сама педагог, праекты-прэзентацыі тэматычных літаратурных зборнікаў ажыццяўляюцца ў некалькіх этапаў. Першы этап мае рэкламны характар. Настаўнік робіць агульнае анатацыйнае паведамленне аб зборніку. На другім этапе вучні выбіраюць са зборніка творы, якія ім найбольш спадабаліся, і рыхтуюць па іх вусныя або пісьмовыя водгукі, а таксама выразнае чытанне асобных твораў. Трэці этап — гэта падрыхтоўка мультымедычнага праекта, куды ўваходзіць выбар інфармацыі, распрацоўка сцэнарыя прэзентацыі, падрыхтоўка слайдаў і тэкстаў да іх. Чацвёрты этап — прэзентацыя відэапраекта, што суправаджаецца інфармацыйнымі каментарыямі, водгукамі і выразным чытаннем. Пры магчымасці праводзіцца і сустрэча з рэгіянальнымі аўтарамі.

Дапамагае адзінаццацікласнікам знаёміцца з сучаснымі кнігамі і настаўніца беларускай мовы і літаратуры Святлана Пятроўна Прышчэпчык. Яна вучыць не толькі ўважліва чытаць, але і аналізаваць прачытанае.

На працягу дзесяцігоддзя кніга жыве, чытаецца, яна запатрабавана ў гродзенскіх школах, дапамагае моладзі спасцігаць навуку любові да Радзімы, выхоўваць увагу і павагу да трагічных і гераічных старонак гісторыі. З дапамогай пранікнёных радкоў ваенна-патрыятычнай лірыкі хлапчужы і дзяўчаты адчуваюць боль беларускай зямлі, якая апынулася пад фашысцкай акупацыяй, і радасць гераічнага вызвалення нашага краю арміяй адзінага савецкага народа.

Дзякуючы сумесным намаганням вучняў Анастасіі Эйсмант, Андрэя Астапчэні, Дар'і Клікс, Дарыны Бардзянюк, Рэнаты Гарбоўскай, Валеры Барычэўскай, Рамана Дзіскаўца, Ганны Альшэўскай, а таксама іх дасведчаных педагогаў, у гродзенскай школе адзначылі сапраўды ўнікальнае свята — юбілей добрай беларускай кнігі, якой споўнілася дзесяць гадоў, і юбілей лёсавызначальнай для ўсіх нас гістарычнай падзеі, якой сёлета споўнілася восем дзесяцігоддзяў. Напісаньня юнакамі шчырыя аналітычныя водгукі на творы сучасных паэтаў-землякоў са зборніка «Па праву жывога» сталі вынікам патрыятычнага выхавання моладзі.

Дзмітрый РАДЗІВОНЧЫК

Вецяроцк узаемнасці

Нібы і сапраўды, «няма аповесці журботнейшай на свеце, чым аповесць аб Рамзе і Джульеце». Хоць, калі добра падумаць, складвалася ўсё няпроста не толькі ў каханні юных персанажаў з аднайменнай п'есы Уільяма Шэкспіра. Ды і ў многіх выдатных людзей, не кажучы аб простых смяротных. Аднак знакамідыя заўсёды на віду. Як, скажам, Карл Маркс. Не паспеў адсвяткаваць 19-годдзе, як настолькі закахаўся ў Жэні фон Вестфален, што адразу захацеў з ёю ажаніцца. Толькі з гэтага нічога не атрымалася. Мала таго, што яна была на чатыры гады старэйшай, з'яўлялася дачкой двараніна, бацькі ніяк не маглі змірыцца з тым, што іх зяцем будзе сын яўрэйскага суддзі.

Праўда, закаханыя ўсё адно працягвалі сустракацца. А яшчэ патаемна абвінчаліся ў адной з пратэстанцкіх царкваў. Афіцыйна сталі мужам і жонкай толькі праз сем гадоў. Жэні было ўжо 27. Для свайго часу ўзросст нявесты значны. Але доўгае чаканне, нарэшце, прынесла абодвум шчасце. А яшчэ паспрыяла таму, што Карл Маркс, перш чым стаць заснавальнікам марксізму і напісаць

«Маніфест Камуністычнай партыі» (разам з Фрыдрыхам Энгельсам) і «Капітал», стаў... паэтам. Гэта адбылося ў 1836—1837 гадах, калі і прыйшло да яго першае, якое стала і апошнім, каханне.

Усё прыгадалася, калі сярод ладных стосікаў мініяцюрных кніг у сваёй бібліятэцы пачаў перачытваць кніжачку, сціпла названую «Карл Маркс. Лірыка». Выйшла яна ў 1989 годзе ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» накладам 5 тысяч асобнікаў. Калі пашанцуе, заўзяты кнігалюб, бадай, напаткаюць яе сярод букіністычных выданняў. Яна варта таго, каб мець яе ў сябе, бо, як сведчыць у невяліччай прадмоўцы аўтар перакладу з нямецкай мовы Васіль Сёмуха, «з адлегласці нашых дзён мы бачым усё далейшае жыццё Карла Маркса і Жэні, пранесенае праз дзесяцігоддзі каханне, пачатак якога і ў гэтых вершах, і часце ў дзеях і гора сямейных страт. У маладога паэта яшчэ ўсё наперадзе — жыццё поўнае тытанічнага змагання, працы і цяжкіх ахвяр. Наперадзе неўміручасць генія, а пакуль што — вялікае Каханне, радаснае і хвалючае, толькі якое і можа нарадзіць жаданне,

*Каб з табою быць разам і ў смерці,
Вецяроцк адным вельч з Табою на свеце».*

Дваццаць вершаў у кніжачцы, у другой палове якой змешчаны і арыгіналы

твораў. Наўгад адкрываю і — о чуд! — лепш і не прыдумаеш. На развароце «Дзве песні да Жэні». Назвы іх — «Шукаў» і «Знайшоў». Па іх няцяжка здагадацца, чаго шукаў, прабачце, каго шукаў і каго знайшоў... Не, ніякі не лірычны герой, бо за кожным прамоўленым словам юнага паэта — не чые-небудзь пачуцці, а толькі тое, што непакоіла яго самога. І, канешне, напісанае нават у думках для друку не прапаноўвалася, бо ўсё сказанае было настолькі сваё, у добрым сэнсе інтымнае, што іншыя гэта не заўсёды і зразумеюць. Як быццам проста сказана, без вобразнай вычварнасці, і разам з тым за ўсім голас сэрца, спакутаванага без няпэўнасці, і душы, якой хочацца пастаянна адчуваць з сабою душу, табе блізкаю, такую, якая будзе ў суладдзі існаваць з тваёй.

У першым з прыведзеных вершаў прысутнічае жыццёвая няўпэўненасць,

правільней — сумненне ў тым, ці ёсць на тваё каханне ўзаемны адказ. Гэта прымушае шукаць тую прастору, у якой будзеш не адзінокім, а зразумелым сваімі пачуццямі. Канешне, праз узаемае каханне:

*Пусці, не заступай мне мэту,
«Куды табе?» — Шукаю свету!
«Ці ж мала волных сцежка тут —
Там зор утульна, тут буры гуд!»*

Толькі ў таго, як сведчыць верш «Знайшоў», хто памкнёны вялікай мэтай, імкліва цягне свет, дзе «зор утульна»:

*Ляч, а павіст крыль, іх шорах
Аб скалы глушыцца на горах,
І з зоркамі залучаны зрок —
Бо не магу адвесці ўбок.*

Гэты палёт працягваўся, таму што «свабоднай, залатою было // Ніякі змрок не задушыў». Так было да той часіны, пакуль не прыйшоў ўсведамленне, што ўжо ніякай патрэбы ў пошуках іншых сусветаў няма. Далейшыя патугі марныя. Ужо гэты свет у каханай «сам светам стаў».

У кніжачцы не толькі творы, прысвечаныя Жэні фон Вестфален. Ёсць і вершы, у якіх юны Карл Маркс увогуле задумваецца над жыццём, шукаючы ў ім сваё месца. Гэта асабліва відавочна з чатырохрадкоў:

*Фікто, Кант эфірныя пустэчы
Зведальні наскрозь і спрэс;
Я ж у кожнай пад назаі рэчы
Разгадаць спрабую сэнс.*

Узаемнае каханне да Жэні фон Вестфален і дамагаю Карлу Марксу ў многім стаць тым, кім ён стаў. У нечым журботнае спачатку, яно стала для абодвух жыццёвай апарай.

Язэп ЛІТВІНОВІЧ

Дваццаць вершаў у кніжачцы, у другой палове якой змешчаны і арыгіналы твораў. Наўгад адкрываю і — о чуд! — лепш і не прыдумаеш. На развароце «Дзве песні да Жэні». Назвы іх — «Шукаў» і «Знайшоў». Па іх няцяжка здагадацца, чаго шукаў, прабачце, каго шукаў і каго знайшоў... Не, ніякі не лірычны герой, бо за кожным прамоўленым словам юнага паэта — не чые-небудзь пачуцці, а толькі тое, што непакоіла яго самога. І, канешне, напісанае нават у думках для друку не прапаноўвалася, бо ўсё сказанае было настолькі сваё, у добрым сэнсе інтымнае, што іншыя гэта не заўсёды і зразумеюць.

Акварэльны свет

У Нацыянальным мастацкім музеі адкрылася персанальная выстаўка «Прастора святла і колеру: акварэль» члена Беларускага саюза мастакоў, заслужанага настаўніка Рэспублікі Беларусь, кавалера ордэна свяціцеля Кірыла Тураўскага Беларускай праваслаўнай царквы Яўгена Саковіча. Творы выкананы ў акварэльнай тэхніцы *alla prima*.

Яўген Мікалаевіч больш за паўстагоддзя аддаў выкладчыцкай дзейнасці ў Мінскай дзяржаўнай гімназіі-каледжы мастацтваў. Дзякуючы высокаму прафесіяналізму ён выхаваў не адно пакаленне таленавітых беларускіх мастакоў. У Рэспубліцы Беларусь і за яе межамі творца вядомы як лідар нацыянальнай школы мастацкай адукацыі (у 1984 годзе прысвоена ганаровае званне «Выдатнік народнай асветы», у 2000-м — «Заслужаны настаўнік Рэспублікі Беларусь»).

Яўген Саковіч скончыў мастацка-графічны факультэт Віцебскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута. Творца валодае разнастайнымі тэхнікамі жывапісу, але яго сэрца цалкам належыць акварэлі. «Прастора святла і колеру: акварэль» — першы персанальны праект мастака ў Нацыянальным мастацкім музеі. У экспазіцыі прадстаўлена больш чым 30 работ аўтара, створаных у XXI стагоддзі. Большую частку наведвальнікі музея ўбачаць упершыню.

Асноўнае месца ў творчасці Яўгена Саковіча займае пейзаж. Работы, прадстаўленыя на выстаўцы, складаюць цыкл, прысвечаны разнастайнасці прыроды роднай Беларусі. У творчых серыях праглядаюцца перакліканні, агульныя падтэмы і колеравая палітра. На карцінах адсутнічаюць фігурныя выявы, лірычныя героі. На першым плане толькі прырода, такая, якой яе бачыць і адчувае сам мастак. Заўважны асабісты пачуццё аўтара, унутраны перажыванні і сумненні. Акварэль лепш за ўсё перадае мяккі і меланхалічны настрой беларускай прыроды.

«Бярозавы перазвон», 2015 г.

Адлучанасць ад паўсядзённай мітусні, уласцівая творам Яўгена Саковіча, прыносіць у іх прастору спакой і цішыню. Мастак піша шматлікія пейзажы, хаваючы дэталі ў колеравым і танальным мігачэнні прыроднага асяроддзя. З-за размытых паўтонаў ўзнікае ўражанне, быццам праглядаеш кінастужку з самымі прыемнымі ўспамінамі, дзе ў мяккіх колерах паўстае родная прырода.

Час, як правіла, ускладняе выяўленчую мову мастака. З гадамі яго жывапіс становіцца больш мяккім, лірычным. Акварэлі Яўгена Саковіча прасякнуты духам «натуральнай рамантыкі».

У сваіх творах мастак адлюстравваў прыгажосць розных пор года. Тут можна ўбачыць, напрыклад, жніўніскія сенажаці і вясенькія захады сонца. Некаторыя работы быццам створаны на невялічкіх абрыўках паперы, што дадае карцінам творчай нядбайнасці. Карціна «На сенажаці» нагадвае выпадакова знойдзены фотаздымак у бабуліным альбоме. Фарбы добра перадаюць атмасферу вясковага вечара.

Магчыма, арганізатары выстаўкі адчулі тое ж самае, таму побач размясцілі «Цёплы вечар» і «Шолах траў», якія працягваюць тэму летніх краявідаў.

Цікава, што работа «Цёплы вечар» мае на выстаўцы аднайменную «сяброўку», створаную праз 11 гадоў пасля першай. Час, які прайшоў, моцна паўплываў на мастака і яго творчасць. «Цёплы вечар» 2005 года — гэта статычная замалёўка, размытыя лініі — звычайная асаблівасць акварэльных фарбаў — робяць сюжэт спакойным, падобным на міраж. А вось карціна 2016 года напоўнена яркімі матывамі. Цяжкія кроны дрэваў гнуцца ад моцнага ветру. Жоўта-зялёны колер лесу пераходзіць у цёмна-карычневы, быццам заклікае ў таямнічы гушчар. У гэтым творы больш сілы, больш эмоцый і фарбаў. Першае палатно пакідае адчуванне спакою і гармоніі. Другое ж, наадварот, наводзіць на трывожныя думкі.

Тэма вечара працягваецца ў рабоце «Вячэрні матыў», якая нагадвае графіку старых савецкіх мультфільмаў. Яркія контуры голых дрэў моцна кантрастуюць з расплыўстым фонам. Вузкая сцэжка, нібы цэнтральны персанаж, адводзіць позірк глядача кудысьці ўдалечынь, намякаючы на светлую будучыню і лепшае заўтра.

Большая частка работ Яўгена Саковіча выканана ў адзінай колеравай палітры: усе адценні жоўтага, аранжавага, карычневага. Аднак твор «Стагадовыя ёлкі» вылучаецца яркімі, амаль кіслотнымі фарбамі. На першым плане знаходзіцца вялікі хвойны дрэва, іх галінкі раскінуліся на ўвесь лес, а зямля заслана ігольчастым дываном. Праз вялікія галіны прабіваецца сонечны праменьчык, і гэтая гульня святла і цені дадае карціне містыкі.

У творах Яўгена Саковіча паказана аблічча малой Радзімы. Мастак выпрацаваў свой непаўторны почырк, выявіў адметнае ўспрыманне навакольнага свету, якое перадае маладым творцам.

Выстаўка працуе да 4 жніўня.

Лізавета КРУПІЊНЬКОВА,
фота аўтара

Паміж матэрыяльным і духоўным

Тым часам у выставачным корпусе Мастацкага наведвальнікаў чакае выстаўка «Мікола Бушчык. Жарсць колеру», якая знаёміць з творчасцю беларускага мастака-экспрэсіяніста, прадстаўніка айчыннага авангарда. Аснову экспазіцыі ў дзвюх залах склалі жывапіс і акварэль з прыватнай калекцыі аўтара і збораў Нацыянальнага мастацкага музея. Так, глядачам пранавалі больш за 40 жывапісных палатнаў і больш за 60 акварэлей.

Падчас урачыстага адкрыцця выстаўкі Мікола Бушчык расказаў, што арганізацыю праекта даверыў супрацоўнікам музея. Куратарамі выстаўкі выступілі Ганна Кузняцова, старшы навуковы супрацоўнік аддзела замежнага мастацтва Нацыянальнага мастацкага музея, і Юлія Лісай, вядучы навуковы супрацоўнік гэтага аддзела. Мастак высока ацаніў іх намаганні і вынік:

— Я прыемна здзіўлены, наколькі яны прафесійныя ў сваёй рабоце, з якім

запалам стваралі выстаўку. Атрымалася цудоўна, — падзяліўся ўражаннямі Мікола Бушчык і дадаў: — У карцінах, што прадстаўлены на суд глядача,

кожны знойдзе нешта сваё. А тут ёсць усё: ад лірыкі да трагедыі.

Сапраўды, выстаўка «Жарсць колеру» паказвае Міколу Бушчыка з розных бакоў, у тым ліку дзякуючы адлюстраванню розных творчых этапаў станаўлення аўтарскай манеры пісьма: і пошукі ў абстракцыянізме, і ў нечым традыцыйны рашэнні з ухілам у рамантызм, і прыхільнасць да асацыяцый, сімвалаў, метафар.

Пра тое, як мастак працуе са святлом і колерам на палатне ці паперы, можна гаварыць доўга і, па вялікім рахунку, не сказаць нічога. Галоўнае, з чым нельга паспрачацца, — у творчасці Міколы Бушчыка абвясчана вяшчэнства гармоніі, шчасця і радасці. Між іншым, яго творчасць нельга аналізаваць з пункту гледжання нездаровага аптымізму ці банальнай яркасці, якія сёння, дарэчы, карыстаюцца попытам. Усё ж творы мастака, і гэта падкрэсліваюць мастацтвазнаўцы, складаныя па фактуры і колеры, а галоўнае — віртуозныя па ўменні

спалучаць матэрыяльны свет і духоўны. «З дапамогай экспрэсіўнай рытмікі мазкоў, свабоднай кампазіцыі, напружанай лініі жывапісец увасабляе свае адчуванні і ўласнае разуменне жыцця, з дапамогай абстрактных вобразаў і насычанай палітры стварае карціны разважліва-філасофскія і глыбока асацыяцыйныя, пазнавальныя па аўтарскай пластыцы, адметныя па атмасферы асаблівых мастацкіх пошукаў творцы, напоўненыя святлом і невычарпальнай энергіяй», — адзначаюць у музеі.

І ўсё ж не варта баяцца знаёмства з творчасцю мастака. Аднойчы ён сам сказаў: «Мастацтва павінна быць зразумелым без перакладчыка». І тое, што стварае Мікола Бушчык, сапраўды ўніверсальнае: любіць яго жывапісны творчы акварэль здольны адчуць і зразумець абсалютна кожны, незалежна ад сільнасцей у мастацтве.

«Паўднёвая ноч у Сімеізе», 1997 г.

Выстаўка «Мікола Бушчык. Жарсць колеру» будзе экспанавана да 11 жніўня. У рамках яе работы праходзяць куратарскія экскурсіі і творчыя сустрэчы з мастаком. Не абмінеце.

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

Папялушка: у працы, у каханні і на пенсіі

У Вялікім з'явілася казка для сямейнага прагляду

Так кіраўніцтва тэатра пазічынае балет «Папялушка» на музыку Сяргея Пракоф'ева, прэм'ера якога адбылася напрыканцы тэатральнага сезона. Балет чаканы: яго пастаноўку анансаваў яшчэ ў верасні Вялянцін Елізар'еў, на той час мастацкі кіраўнік тэатра. Але ў выніку спектакль з'явіўся дзякуючы народнаму артысту Беларусі Канстанціну Кузняцэву і заслужанай артыстыцы краіны Юліі Дзятко — сямейная пара выступіла ў якасці харэографу-пастаноўшчыкаў. І гэта было досыць нечакана.

Гэта не першая работа суджэнцаў у якасці пастаноўшчыкаў, але дагэтуль яны былі больш схільныя працаваць з сучаснай харэаграфіяй. А балет «Папялушка» Пракоф'еў першапачаткова задумваў як «сучасны класічны балет», зрабіўшы стаўку на казачную рамантыку і надзею на шчасце: музыка пісалася падчас Вялікай Айчыннай вайны, а сцэнічная прэм'ера адбылася восенню 1945 года, калі людзі асэнсоўвалі цуд, які стварылі дзеля таго, каб перамаглі дабро і справядлівасць. У казцы Шарля Перо і балете Пракоф'ева — таксама пра справядлівасць: сціплая дзяўчына, якую Мачаха і сёстры ператварылі ў служанку, знаходзіць каханне і шчасце, нягледзячы на тое, што яно здавалася нерэальным. Сама Папялушка ў бачанні кампазітара — дзяўчына, якая марыць пра каханне (і гэта цалкам рэалістычная сітуацыя). Але казачнасць, якую задае музыка, падкрэслівае безабароннасць галоўнай герані — яна варта таго, каб чараўніцтва адбылося ў яе жыцці. Балет-казка нездарма атрымаў поспех, і не толькі ў СССР, за яго пастаноўку браліся знамяцітыя сусветныя харэографы.

У Нацыянальным акадэмічным Вялікім тэатры Беларусі дагэтуль ішоў балет «Папялушка». Першы раз ён з'явіўся ў афішы ў 1965 годзе — над ім тады працаваў разам з трупай Расціслаў Захараў, аўтар першай пастановачнай версіі, што была прадстаўлена ў Вялікім тэатры ў Маскве. Другая пастаноўка была здзейснена ў 2009 годзе запрошаным пастаноўшчыкам Юрыем Пузаковым — гэты спектакль меў больш за 12 гадоў сцэнічнага жыцця. Напэўна ж, яшчэ не забылі тую версію айчынныя балетаманы!..

Але ў наш час балет Пракоф'ева «Папялушка» набыў сучасны інтэрпрэтацыі, значыць, такое магчыма, і з класічнай казкі можна працаваць па-іншаму. Напрыклад, сваю версію стварыў Аляксей Ратманскі ў славуі Марыінскаму тэатры, пра што ведае галоўны харэограф Вялікага тэатра Беларусі Ігар Колб, якому падчас сваёй артыстычнай кар'еры ў гэтым расійскім тэатры выпала выконваць ролю Прынца:

— Для мяне гэта драгі спектакль, і ёсць асабісты інтарэс: паглядзець яшчэ адну рэдакцыю, у якой зусім іншая трансфармацыя вобразу Прынца. Але хочацца бачыць розныя спектаклі — стылістычна, вобразна... Выбар пастаноўшчыкаў выпаў на сямейную пару, якая знаёмая мне з дзіцяцтва. Мы ўсе прадстаўляем школу беларускага балета. Я ведаю Юлію з Косцем фактычна з дзіцяцтва, а сёлета іх старэйшая дачка Ганна Кузняцова ўжо прыходзіць у тэатр у якасці артыстыкі балета. Добрая гісторыя балетнай сям'і, у якой дзеці фактычна растуць у тэатры. І гісторыя рэалізацыі сваіх задум адбываецца менавіта тут, у сябе дома. Не магу не адзначыць работу артыстаў. На сёння гэта трэцяя

версія балета. І, на маю думку, на жаль, у Вялікім тэатры ідзе традыцыя замяшчэння, хоць мне перш за ўсё хацелася б новых найменняў і аўтарскіх версій. Мы ж ведаем практыку іншых тэатраў, калі рэпертуарная палітыка прадугледжвае розныя аўтарскія версіі, гэта было б нават цікава для параўнання...

Але елізар'еўскай версіі (а ён любіць працаваць з казкамі) не адбылося, а паля яго сыходу з тэатра Канстанціну Кузняцэву і Юліі Дзятко давалося працаваць над спектаклем у сціслы тэрмін. Так сталася, што яны далучыліся да работы над балетам, калі ўжо былі гатовы касцюмы і часткова мастацкае афармленне, якое распрацоўваў народны мастак Расія Вячаслаў Окунеў. Харэографам давалася працаваць з тым, што не яны самі задумвалі, — а гэта задача няпростая. Але ў прынцыпе яна можа быць вырашана, як паказала рэчаіснасць.

Стваральнікі знайшлі магчымасць падпісаць да працы творца, нягледзячы на тое, што былі пастаўлены ў жорсткія рамкі. Заставалася рызыка для пастаноўшчыкаў — працаваць з тым, што рыхтавалася пад пэўную задуму. І, тым не менш, яны пайшлі на тое, каб усё расфарміраваць і сабраць нанова: як у частцы харэаграфіі, у выніку чаго гісторыя выбудалася канцэптуальна зусім інакш, так і ў сцэнаграфічным і бутафорскім складніках — тут далучылася галоўны мастак Вялікага тэатра Беларусі Любоў Сідзельніцава, наколькі трэба было рэалізаваць ідэю пастаноўшчыкаў. Яна дапамагла дарабіць тое, што патрабавалася пад перапрацаванне лібрэта, бо харэографы падышлі да работы творца.

Аўтарам лібрэта значыцца Канстанцін Кузняцэў. А ў балете з'явілася дадатковая сюжэтная лінія — бабулі Папялушкі, якая распявае ўнучку гісторыю свайго шчаслівага кахання. Спачатку гэтая сцэна ідзе як пралог, але вяртаецца да яе мы напрыканцы. Ды і з хрустальнымі туплікамі не ўсё так, як у вядомай казцы: на балі наша новая Папялушка адпраўляецца без іх... Можа, таму што ў кожнай казцы павіна быць толькі доля казкі. Пры тым, што спектакль, як пазначана, арыентаваны на глядачоў «6+» — ім прыйдзецца думаць: а чаму так? І добра, калі побач будзе тата з мамай. «Гэта не проста казка для дзяцей. Хутчэй, гэта казка для сямейнага прагляду: бацькі могуць згадаць, як романтичныя ўзаемаадносіны пачыналіся ў іх жыцці. Так перадаюцца сямейныя традыцыі і трансліруюцца

сямейныя каштоўнасці, неабходныя цяпер як ніколі», — адзначыў Ігар Колб.

Сямейны спектакль, сямейныя традыцыі — сапраўды, каму пра гэта разважаць, як не харэографам-суджэнцам? Праўда, балет Пракоф'ева (паводле музыкі) усё ж арыентаваны на дарослага глядача, а тут музыкі на паўнаватрасныя два аддзяленні, да таго ж гучыць і абыгрываецца ў яго адкрыць шлях да знаёмства з яго творчасцю: у тэатр можна ісці ў тым ліку для таго, каб паслухаць музыку аднаго з найярэйшых кампазітараў XX стагоддзя.

З рыгор-пастаноўшчык спектакля Юры Караваяў, які хадзіў на пастановачныя рэпетыцыі з балетам, каб у пэўны момант сказаць, што кампазітар у гэтай музыцы хацеў падкрэсліць:

— Музыка Пракоф'ева няпростая, але калі пачынаеш яе іграць, то яна гучыць цудоўна. Я скарыпач па першай спецыяльнасці, іграў канцэртны Пракоф'ева, і ён стаў маім любімым кампазітарам. Чым чапляе музыка Пракоф'ева ў гэтым балете? Па-першае, сам сюжэт нараджае моцныя эмоцыі. Па-другое, казачнасць: асабліва ў нумарах, што звязаны з Фейей, ёсць чароўныя фарбы. Нашым пастаноўшчыкам не трэба было нічога тлумачыць, таму што яны рабілі ўсё, што Пракоф'еў меў на ўвазе. Харэаграфія адлюстроўвае і падкрэслівае гэта.

Такім чынам, харэаграфія. Раю слухаць музыку і судзіць яе з тым, што адбываецца на сцэне. Аснову складала стылістыка класічнага балета, тут ёсць драматургічныя эпізоды (з выкарыстаннем панімамі, калі артысты абазначалі эмоцыі з дапамогай жэстаў і простых рухаў на сцэне). У нейкіх эпізодах ёсць сыход у побытавыя, асабліва пры абазначэнні цяжкага лёсу Папялушкі напачатку, калі артыстка сядзіць і перабірае бялізну. Аўтары кажуць, што харэаграфія наўмысна стараліся зрабіць не надта абцяжаранай — менавіта дзеля шырокай глядацкай аўдыторыі, з разлікам на маленькіх глядачоў, каб ім, па магчымасці, было ўсё зразумела без тлумачэнняў. А ў тым, хто знаёмы з казкай Шарля Перо, здаецца, наогул не павіна ўнікаць складанасцей з разуменнем...

— Мы стараліся выкарыстоўваць лексіку, якая не перагружана (няхай даручыць нам мастацтвазнаўцы) нейкай шматслойнасцю. Стараліся, каб змест

спектакля і тэкст, які спрабуюць данесці да глядача артысты, быў максімальна простым. Каб нават недасведчаны глядач мог без праграмы разабрацца ў тым, што адбываецца, — патлумачыў Канстанцін Кузняцэў. — Гэта для нас быў выклік у нейкім сэнсе: упісацца ў прабанаваныя межы і працаваць у заданым стылі. Таму што мы прывыклі працаваць без нейкіх абмежаванняў, але калі ўзяліся за справу, дэкарацыі былі ўжо гатовыя, і нам давалося рабіць харэаграфію пад касцюмы. У дэкарацыя змены адбыліся мінімальныя: нейкую іх частку мы не выкарыстоўвалі, таму што яны не зусім адпавядалі нашым мэтам. У нас была свая задумка, але шмат у чым прыйшлося падстройвацца... І нягледзячы на тое, што касцюмы былі распрацаваны пад іншую версію спектакля, мы пастараліся сысці ў наш улюблены кірунак — існаванне па-за часам, па-за пэўнымі эпохамі. Сысці ў прыгожую гісторыю, цудоўным чынам аформленую, расквечаную выдатнымі мастакамі. Справа ў тым, што ва ўсіх гісторыях Папялушкі — балетныя ці экранізаваныя — была заўсёды гісторыя па факце, і ніхто не спрабаваў прыдумаць ці дадумачы, чым бы яна магла скончыцца. А ў нас стапаэнтны хэпі-энд.

Вядома, не без дапамогі чараўніцтва, у тым ліку тэатральнага. Чароўная Фейя і яе світа робяць сваю справу дзеля шчасця Папялушкі. Быў гарбуз — стала карэта. Былі мышы, але на балі яны дастаўляюць геранію ў ролі кучараў (напэўна, госці настолькі захоплены сваімі справамі альбо туман вялікай «тусоўкі» настолькі моцны, што на іх выгляд ніхто не звяртае ўвагі!..). Ёсць гадзіннік — яго тэма выразна акрэслена, у тым ліку сцэнаграфічнымі элементамі. Вобраз часу прысутнічае ў розных іпастасях, як адзін з персанажаў гэтай казкі. Яго дапамагае стварыць сучаснае тэхнічнае чараўніцтва і відэакантэнт. На гэта працавалі мастак па святле Яўген Лісіцын і мастак па відэакантэце Павел Суворав. На сцэне сучаснасць у выглядзе элементаў, створаных з дапамогай тэхнікі, суседнічае з казачнымі і абсалютна звычайнымі, часам нават побытавымі дэталі: Папялушка перабірае бялізну, палац з параднай лесвіцай, комін, каля якога збіраецца сям'я... Такая рознастыльваецца прымушае больш уважліва сачыць за дзеяй і рухамі артыстаў. На кожную ролю прызначана на некалькі выканаўцаў, і гэта цікава, таму што ў падачы кожнага складу артыстаў спектакль можа атрымаваць дадатковыя фарбы — а часам у балете і ходзяць «на выканаўцаў». Значыць, спектакль можна будзе некалькі разоў глядзець як першы раз. Гэта цікава і таму, што галоўная інтрыга ад беларускіх аўтараў — з туплікамі: як жа Прынц будзе шукаць Папялушку па ўсім свеце, сярэд розных народаў, калі яна на балі прыхрала без шыкоўнага эксклюзіўнага абутку?..

Юлія Дзятко і Канстанцін Кузняцэў як артысты самі танцавалі ў папярэднім пастаноўцы «Папялушкі» і вельмі хацелі абстрагавацца ад таго, што ведалі і што прывычаліся бачыць у гэтым балете. Яны падкрэсліваюць, што хоць працуюць удваі, але як харэографы глядзяць у адным напрамку, і атрымаваецца агульны вынік. А якое галоўнае чараўніцтва ў балете «Папялушка»? Юлія Дзятко лічыць:

— Хоць Прынц шукае каханую па тупліку, ён у нейкі момант разумее, што насамрэч трэба шукаць сэрцам: проста паглядзець чалавеку ў вочы...

Ларыса ЦІМОШЫК
Фота Вялікага тэатра Беларусі

Модна і экалагічна

Намаганні таленавітых майстроў многіх пакаленняў народнае дэкаратыўна-прыкладнае мастацтва ў Беларусі развівалася на працягу стагоддзяў. Лозапляценне лічыцца адным з самых старажытных рамэстваў, якое дайшло і да нашых дзён. Лазу выкарыстоўвалі пры ўзвядзенні жылля і іншых гаспадарчых пабудоваў, з яе выраблялі калыскі, цацкі, капялюшыкі і посуд.

На Сморгоншчыне лозапляценнем сёння займаюцца таленавітыя і працавітыя Людміла і Аляксандр Мускія. Яны адзіныя ў Гродзенскай вобласці маюць званне «Народны майстар Рэспублікі Беларусь», між тым з'яўляюцца дыпламантамі рэспубліканскіх і міжнародных конкурсаў.

Займацца такой далікатнай і складанай справай пачалі ў 1990-х. Рамяство асілілі самастойна, без настаўнікаў і курсаў, ва ўсім разбіраліся з дапамогай кніг, шляхам спроб і памылак. У кожную рэч з лазы, несумненна, укладваецца ўся душа, бо праца зусім нялёгкая, патрабуе шмат сіл, цярпення і ўсёдлівасці.

Аляксандр і Людміла з'яўляюцца амаль што пастаяннымі ўдзельнікамі розных гарадскіх і абласных мерапрыемстваў, дзе дэманструюць плён намаганняў. Шэдэўры з лазы карыстаюцца попытам, бо ўсе вырабы натуральныя! Іх адметнай рысай, па якой адразу можна пазнаць аўтарскі почырк, з'яўляецца адзіны элемент — акаймоўка касічкай.

Турысты часта набываюць кошкі і іншыя вырабы з лазы ў якасці беларускага сувеніра альбо цікавага падарунка, хтосьці непакоіцца пра экалогію — тады

выбіраюць самы прывабны выраб, які добра заменіць любы пластыкавы пакет. Зручна, модна і экалагічна! Адны купляюць кошкі дзеля таго, каб хадзіць у грыбы, другія — на Вялікдзень.

Аляксандр і Людміла Мускія.

Майстры адзначаюць, што вырабы іх набываюць турысты з такіх краін, як Літва, Латвія, Польшча, Італія, Ізраіль, Германія, ЗША, суседзі з Расіі. Дарэчы, у пачатку сакавіка Аляксандр і Людміла Мускія прадстаўлялі Сморгонскі край падчас Дзён Гродзенскай вобласці на ВДНГ у Маскве. На працягу пяці дзён яны прэзентавалі свае вырабы, а таксама праводзілі майстар-класы па лозапляценні.

Ілона СМАГУР,
Анастасія ЗАЙЧУК
Фота даслана аўтарамі

Дэвіз, які ніколі не падводзіў

Нядаўна ў Рытанскай сельскай бібліятэцы адкрылася выстаўка «Свет захапленняў Вольгі Кухарчык», на якой прадстаўлены вырабы майстрых. Куфры, карціны па нумарах і вышываныя шэдэўры знайшлі месца ў экспазіцыі. Чытачы, заходзячы ў бібліятэку, захоплены спыняюцца, любуюцца прыгажосцю, якую стварыла іх зямлячка. Вольгу Іванаўну ў вёсцы добра ведаюць і паважаюць. Больш за трыццаць гадоў свайго жыцця жанчына аддала педагогіцы — была настаўніцай пачатковых класаў. Жанчына адзначае, што, працуючы з дзецьмі, нельга абысціся без творчасці. Сваіх маленькіх выхаванцаў настаўніца вучыла рабіць паштоўкі, каларыявыя аплікацыі і многія іншыя рэчы.

Вольга Кухарчык.

У свой час рукадзеллем займалася яе матуля і старэйшая сястра. Менавіта яны сталі прыкладам для Вольгі Іванаўны. Яна захоплены назірала за працай мамы і марыла, што калі-небудзь і з-пад яе іголькі будзе з'яўляцца такія ж акуртныя крыжыкі, што складуць цэласную карціну. Крок за крокам рукадзельніца ішла да сваёй мэты: асвойвала новыя тэхнікі, вывучала дадатковую літаратуру, праглядала ролікі ў інтэрнеце. Вольга Кухарчык прыгадвае, што пачала з вязання. З-пад яе пруткоў пачалі з'яўляцца цёплыя шарпэткі і камізэлькі, крыху пазней — вытанчаныя сурвэтка і абрусы. Вышыўкай жанчына займаецца больш за 20 гадоў. За гэты перыяд у доме з'явілася безліч вышываных карцін. Многія з іх былі падараны

родным, сваякам і сябрам. Доўгі час яе работы ўпрыгожвалі Дом дзіцячай творчасці ў Астраўцы. Вольга Іванаўна адзначае, што заўсёды жыла па прынцыпе «вочы баяцца, а рукі працуюць». Жыццёвы дэвіз яе ніколі не падводзіў.

Ёсць у майстрых свае мары. Ёй вельмі хочацца вярнуцца да бісерпляцення і стварыць упрыгажэнні для жанчын. Завушніцы і бранзалеты, выкананыя ў такой тэхніцы, падаюцца ёй асабліва прыгожымі і вытанчанымі. Летам часу на любымі заняткам зусім няма: хатнія справы, догляд клумбы і агарода... Аднак хоць дваццаць-трыццаць хвілін прысвячае любовімаму занятку. Цяпер жанчыну захапілі карціны па нумарах.

Вольга ЗАЯНЧОЎСКАЯ
Фота даслана аўтарам

Востраў у падарунак для каханай

Не толькі прыгожая прырода вабіць вандроўнікаў на Палессе. Асабліва пункт прыцягнення — возера Завышанскае з блытым так званым панскім востравам. Размешчана яно за 26 кіламетраў ад раённага цэнтра Іванава, каля вёскі Завышша, і адносіцца да басейна ракі Піны. Гэта неглыбокае чыстае возера з блым пяском і празрыстай вадою, пакатым спускам — па ўсім перыметры. А побач з ім знаходзіцца санаторый «Алеся», акружаны лясным масівам. На тэрыторыі санаторыя ёсць гаючая крыніца, асвечаная 12 ліпеня 2023 года ў гонар іконы Прасвятой Багародзіцы «Жываносная крыніца».

Востраў, 1987 г.

Возера Завышанскае і панскі востраў звязваюць перш за ўсё з графам Войцехам Пуслоўскім (1877—1961), які меў на тэрыторыі Беларусі некалькі маёнткаў, напрыклад, Косаўскі палац у Брэсцкай вобласці. Войцех Пуслоўскі жыў тут да 1939 года, пакуль не прыйшося эміграваць з сям'ёй у ЗША, а потым канчаткова асесці ў Англіі. Прыгажосць і багацце завышанскіх лясоў, азёр і балот прыцягвала графа і яго сяброў. Таму яны зрабілі маёнтка выдатным месцам для адпачынку, палявання і забаў.

Некалі на беразе возера знаходзіўся Завышанскі маёнтка, а яго жамчужнай было возера. Старажылы Павел Аксенцьевіч Жужма

і Міхаіл Ціханавіч Юшчык з вёскі Хамічава адзначалі, што граф падарыў яго сваёй жонцы і нават збудаванне для яе маленькі астравок, які стварылі для яе мясцовы ўмельцы. Яны вылучалі розумам і кемлівасцю, таму выканалі заданне вельмі простым і арыгінальным спосабам. Замест таго, каб дастаўляць грунт на лодках, што было вельмі працаёмка і патрабавала шмат часу, дачкаліся зімы і зрабілі на лёдзе вялікі дубовы зруб, збудаванне было апушчана на дно. Сюды падводамі прывозілі грунт і засыпалі яго ў своеасаблівую скрыню.

Утварыўся невялікі астравок, умацаваны ад размыву надзейнымі дубовымі сценамі. Тут была пастаўлена альтанка, а пазней і пасаджаны дрэвы, у выніку чаго атрымаўся вельмі ўтульны куток. Графіня спраўдзіла любіла тут адпачываць. Праз многія гады гэты астравок моцна трымаўся пад хвалямі. Размыла яго недзе на пачатку 70-х гг. ХХ стагоддзя. На паверхні возера ўсё яшчэ тырчыць некалькі тоўстых бярвенняў, якія нагадваюць аб тым, што тут калісьці знаходзілася асаблівае збудаванне.

У Першую сусветную вайну Завышанскі палац моцна разабавалі нямецкія войскі. А ў 1939 годзе Пуслоўскія, вядома, адправіліся за мяжу, дзе ў іх таксама было некалькі ўладанняў. Маёнтка, які яшчэ шмат гадоў мог служыць людзям, быў разабаваны і разбураны.

Без нагляду застаўся і астравок. Многія гады моцна трымаўся дубовы зруб. Але паступова згіблі верхнія бярвенні і размылася глеба.

Мясцовыя жыхары памятаюць пра славацасць. Цяпер на астраўку ўстаноўлены дзяржаўны сцяг Рэспублікі Беларусь. Аднак узнікае пытанне: няўжо не знойдзецца гаспадар для гэтага астраўка, які зможа падтрымаць імкненне людзей да ўсяго нязвычайнага і таёмнага, аднавіць завышанскі астравок і стварыць тут нешта цікавае без шкоды для мясцовай экалогіі? Магчыма, гэта змгло б прыцягнуць больш адпачывальнікаў, а мясціна стала б яшчэ адной жамчужнай Іванаўскага краю.

Святлана СЕМІНА
Фота з архіва бібліятэкара санаторыя «Алеся» Валянціны Гетманчук

Школа мая старая, школа мая дарагая

Успаміны становяцца больш дакладнымі, калі падмацоўваюцца фотаздымкамі. З дзяціства ў мяне захаваўся шмат цікавых фатаграфій, але якасць іх вымушае жадаць лепшага, бо зробленыя яны прымітыўным спосабам — проста лічбавай камерай перафатаграфаваныя негатывы. Але лепш такія, чым нічога.

Вучні.

Чамусьці перш за ўсё мне ўспамінаецца школа. Мабыць, яна пакінула самы глыбокі след у памяці. Мне пашчасціла чатыры гады хадзіць у старую школу, а дакладней, у адзін з шасці яе будынкаў. Гэта былі звычайныя жылля дамы, пераробленыя ў класы. Адзін з іх нават цагляны. Ён стаў далей, чым іншыя, прыкладна за сто метраў ад настаўніцкай. Пакуль настаўнік дабіраўся да класа, вучні маглі больш пагуляць на перапынках. Настаўніцкая ж размяшчалася разам з бібліятэкай і вучэбным класам. Яшчэ адзін будынак, які школьнікі называлі «ізва», выконваў ролю школьнай майстэрні. Нас, вучняў малодшых класаў, туды не пускалі. Затое зімой на ўроках фізкультуры мы там бралі лыжы (яны захоўваліся ў «ізбе») і мчаліся ў так званыя Дубы, дзе быў даволі высокі бераг над ракой Любчай. Каталіся на лыжах, гулялі, адпачывалі. Настаўнік звычайна з намі не хадзіў. Ён заставаўся з дзяўчатамі, якія далёка не бегалі. Назву Дубы той мясцовасці далі два аднайменныя дрэвы, якія раслі над ракой. Іх, на жаль, даўно не стала. Цяпер, я думаю, не захаваўся і назва гэтай мясцовасці. І, нарэшце, фотаздымкі... На адным з іх — тыповыя школьнікі шасцідзясятых гадоў. Высокыя, зразумела. Два больш высокія — другагоднікі. Раней былі і такія.

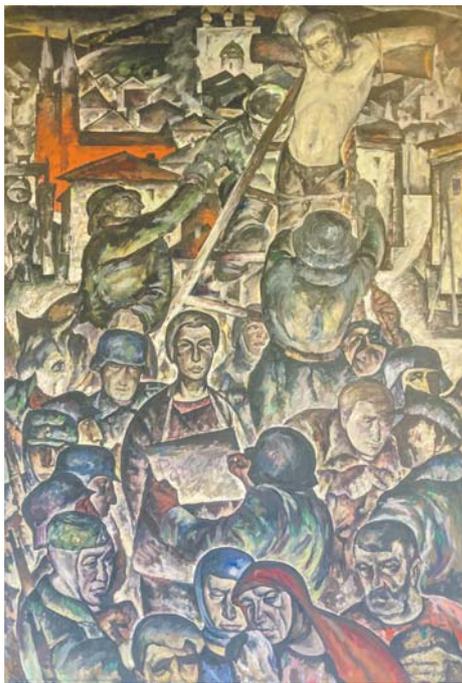
А ўжо пачынаючы з пятага класа мы вучыліся ў новай двухпавярховай школе, за будаўніцтвам якой раней з цікавасцю назіралі.

Яўген ШАСТАКОЎ

Смутац і памяць

Да Дня Незалежнасці ў Нацыянальнай бібліятэцы прымержавалі тэматычную выстаўку «Балады аб мужнасці». Экспазіцыя ў галерэі «Атрыум» працуе ў рамках праекта «Колеры Вялікай Перамогі», арганізаванага Беларускам саюзам мастакоў да 80-годдзя вызвалення краіны ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Як падкрэсліваюць арганізатары, карціны створаны ў 1960–1980 гг. як пераасэнсаванне трагічных падзей відэаочытамі — увасобленыя ў жывапісе смутак і памяць аб Вялікай Айчыннай вайне.

Выстаўкі, прысвечаныя ваенна-патрыятычнай тэме, шмат у чым падобныя паміж сабою. Экспазіцыю «Балады аб мужнасці» можна лічыць тыповай: яна аб'ядноўвае батальныя сцэны, партызанскія замалёўкі, апаведы аб акупацыі і генацыдзе. Дэманструюцца таксама палотны, прысвечаныя Вялікай Перамозе і першым мірным дням, партреты герояў. Між тым беларускія мастакі, творы якіх выстаўляюцца апошнім

Леанід Дударэнка «Галгофа», 1968 г.

Уладзімір Кухараў «Камісар 1-й Беларускай партызанскай брыгады Шкрэда Р. В.», 1975 г.

часам на розных пляцоўках, у галерэі Нацыянальнай бібліятэкі ў тым ліку, і самі былі сведкамі ваенных падзей. Хвосці прымаў удзел у баявых дзеяннях, нехта змагаўся ў партызанскіх атрадах, іншым давялося выжываць у акупацыі ці эвакуацыі.

— У галерэі «Атрыум» прадстаўлены работы мастакоў, якія самі былі не тое што сведкамі вайны, а ўдзельнічалі ў ёй, былі малалетнімі вязнямі, — адзначыла падчас адкрыцця праекта намеснік генеральнага дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Людміла Высоцкая. — У гэтых творах паказаны боль вайны, перададзены погляды мастакоў на страшныя падзеі. Мы, сучаснікі, глядзячы на палотны, разумеем, наколькі складана было ў той час пісаць гэтыя карціны. Бо ўспаміны ў іх былі вельмі жывыя.

Многіх аўтараў выстаўкі даўно няма на гэтым свеце. Міхаіл Чэпик, Павел Масленікаў, Мікалай Цудзік, Іосіф Белановіч, Яўген Зайцаў, Віктар Прагасяня, Уладзімір Кухараў, Уладзімір Пасюкевіч, Барыс Аракчэў, Мікалай Залозны — усе яны ўвайшлі ў гісторыю айчыннага мастацтва, казалі сваё слова і ў сацрэалізме, у суровым стылі. Для знаўцаў, пастаянным наведвальнікаў выставачных праектаў у сталіцы і рэгіёнах большасць работ экспазіцыі не стане адкрыццём. Аднак некаторыя з прадстаўленых палотнаў экспануюцца нячаста, іх аўтары не на слыху. Напрыклад, рэдка паказваюць

работы Івана Рудчыка (1908—2000), удзельніка вайны, аднаго з заснавальнікаў Брэсцкай абласной арганізацыі Беларускага саюза мастакоў (у экспазіцыі ёсць яго пейзаж «Вясна 1945 года. Вяртанне», што датуецца 1988-м). Адно з найбольш каларыстычных яркіх карцін выстаўкі («Успаміны, 1980; «Вестка аб перамозе», 1985) належаць пэндзлю Аляксандра Казлоўскага (1923—2011), удзельніка баёў на Ленінградскім фронце, педагога, заслужанага работніка культуры Беларусі. Ключавым творам экспазіцыі можна назваць «Хвіліну маўчання» (год стварэння не пазначаны) Барыса Уса (1929—1997) — маштабнае палатно з адмысловымі кампазіцыяй і сімволікай, праз якія мастак даносіць сутнасць гора, смутку, цяжару памяці.

Аляксандр Казлоўскі «Вестка аб перамозе», 1985 г.

Першы намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў, мастацтвазнаўца Наталія Шаранговіч расказала:

— Рыхтуючыся да выставак, і да гэтай у тым ліку, задумваешся: а колькі мастакоў пайшло на фронт? Сёлета мы задаліся такой мэтай, перагледзелі ўсе архівы і палічылі. Гэта 143 чалавекі. Здаецца, невялікая лічба. Але давайце ўспомнім, што Беларускі саюз мастакоў быў арганізаваны ў 1938 годзе. Вайна пачалася ў 1941-м. Гэтыя 143 чалавекі — практычна тры чвэрці ўсяго таго творчага саюза, які ўзнік. І яны пайшлі на фронт, таму што гэта была Радзіма, гэта была любоў, такая ж вялікая, як і мастацтва.

Выстаўка «Балады аб мужнасці» будзе працаваць да 8 кастрычніка. Дарэчы, Людміла Высоцкая падкрэсліла, што Нацыянальная бібліятэка заўсёды прымае і будзе прымаць удзел у падобных праектах, бо яны вельмі паказальныя і значныя для розных пакаленняў, у тым ліку для моладзі.

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

звартная сувязь

Галерэя навінак

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухачаў літаратурна-мастацкай і пазнавальнай перадачы.

У выхадныя — праект Навума Гальпяровіча «Сучаснікі. Літаратурныя партрэты». У чацвер публіцыстычная перадача Настасі Ермалюк «Свет мастацкага слова».

Радыеверсію тэлеперадачы «Суразмоўцы» Навума Гальпяровіча можна паслухаць у нядзелю і панядзелак.

Па буднях у праграме «Літаратурная анталогія» — апавесць Алеся Савіцкага «Карабін». У «Радыебібліятэцы» з панядзелка да пятніцы — раман Уладзіміра Багамолава «У жніўні сорак чацвёртага».

У праграме «Прачуным радком» у выхадныя — вершы беларускіх пісьменнікаў.

«Літаратурныя гісторыі» пазнаёміць з апа-вяданнямі айчынных і замежных аўтараў.

Для юных прыхільнікаў мастацкага слова — праект «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» — казка «Чараўнік краіны ОЗ» Фрэнка Баума. Штовечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для самых маленькіх.

Праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам новага нумара «ЛіМа».

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

16 ліпеня 75-годдзе адзначае Віктар Паўлаў.

17 ліпеня 65-годдзе святкуе Вольга Русілка.

21 ліпеня 75-годдзе адзначае Анатоль Прохараў.

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галосны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі;
прэзы і пазіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальныя льготны для настаўнікаў;
63852 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

на развітанне

6 ліпеня раптоўна на 73-м годзе жыцця пайшоў у іншы свет іванавіцкі празаік і паэт Васіль Жужыма.

Васіль Пятровіч нарадзіўся 16 мая 1952 года ў вёсцы Хамічэва Іванаўскага раёна. Выпускнік факультэта фізічнага выхавання Брэсцкага педагагічнага інстытута імя А. С. Пушкіна ў 1978—2012 гадах працаваў у раённай газеце «Чырвоная звязда» (Іванава).

Творчасць Васіля Жужымы мела шырокае прызнанне. За кнігу «Гарэза» ён стаў лаўрэатам літаратурнай прэміі імя Уладзіміра Калеснікі Брэсцкага аблвыканкама і рэспубліканскага конкурсу «Лепшы твор 2011 года» ў намінацыі «Дзіцячая літаратура». Таланавіты аўтар меў дыпламы «Лепшы фотакарэспандэнт», «За прапаганду алімпійскага руху», «За асвятленне пытанняў прафілактыкі надзвычайных сітуацый», быў пераможцам абласнога

спаборніцтва журналісцкага майстэрства ў намінацыі «Ахова прыроды і навакольнага асяроддзя». Да апошняга імгнення Васіль Жужыма заставаўся чалавекам, шчыра ўлюбёным у краідзі роднай Беларусі, якія часта занатоўваў сваім перамам і фотакамерай.

Пісьменнікі Брэстчыны смуткуюць і шчыра спачуваюць родным і блізім Васіля Пятровіча.

Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ
Фота з афіцыйнага сайта
абласной газеты «Заря»

Выходзіць з 1932 года

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Алесь Бадак
Дзяніс Барсук

Віктар Гардзей
Уладзімір Ніламедаў
Вольга Дадзімава
Алесь Марціновіч

Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чарніцэў
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друк 11.07.2024 у 11.00
Ум. друку арк. 3,72
Наклад — 706

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»»
ЛП № 3820000007667 ад 30.04.2004 г.
Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 1485
D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
M 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рупакісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэагуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыі, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

9 770 024 468 001 2 4 0 2 6